

Себастьян Брант

КОРАБЕЛЬ ДУРНІВ

ЗАРУБІЖНА САТИРА І ГУМОР

№ 14

Sebastian Brant
Das Narrenschiff
1494

Себастьян Брант

КОРАБЕЛЬ ДУРНІВ

Вибрані сатири

Переклад з німецької
Феофана СКЛЯРА
за редакцією
Дмитра ПАЛАМАРЧУКА

Київ
Видавництво художньої літератури «Дніпро»
1980

И(Нім)
Б87

«Корабль дураков» талантливого немецкого писателя-гуманиста Себастиана Бранта (1457—1521) — одно из лучших, наиболее популярных сатирических произведений европейской литературы конца пятнадцатого столетия.

Перекладено за виданням:
Sebastian Brant, Das Narrenschiff,
Verlag Rütten und Loening, 1958.

Б $\frac{70304-160}{M205(04)-80}$ 160.80.4703000000

© Український переклад.
Видавництво «Дніпро», 1980 р.

ПРОТЕСТ

Я флот свій споряджав у вірші,
Запавши в злигодні найгірші,
І ну в залогу дурнів брати.
О, ні! Не з тим, щоб їх купати!
Волав усяк тривожним гласом,
Щоб не лишив його я часом.
А ж тут взялись якісь нездари
(Сидівши, мабуть, коло чари)
Втикати в мій твір свої рядки.
І не гадали ж мудраки,
Що в них настануть дні гарячі:
Вчеплю я вуха їм осячі.

Мій твір міг бути значно кращим,
Якби туди якийсь ледащо,
Олії в голові не мавши,
Мої рядки повистригавши,
Свої натомість не втулив...
Та й без скорочень, коректив
Не обійшлося, коли до друку
Мій вірш пішов, де тяжку муку
І вівісекцію терпів,
Попавши в руки друкарів...
Як прикро й болісно мені,
Що я трудився день при дні,
Що стільки розуму доклав,
А без вини я винним став.
Ах, книжка! З вадами вона,
Хоч не моя у тім вина!

Кораблю, в путь! Щасти нам, боже!
Не всяк родити дурнів може.
Бери, стерничий, руль, секетант!
Я дурень сам — Себастьян Брант.

ПЕРЕДМОВА ДО «КОРАБЛЯ ДУРНІВ»

Задля користі й доброго повчання, задля перестороги й заохочення до мудрості, задля здорового глузду й гарних звичаїв, а також задля викорінення дурості, сліпоти, безглуздох забобонів та в ім'я виправлення роду людського — з винятковою увагою, старанням і ретельністю склав у Базелі

*Себастьян Брант,
доктор обох прав.*

Без ліку в нас друкують книг
Для блага й щастя душ людських.
Та диво: книг число росте,
А люд не кращає, проте.
Писанням нехтують, тому
Весь світ, повержений в пільму,
В юдолі скніє, гине в горі,
А дурнів — як піску у морі.
Ім не ганьба — блазенські шати.
Не смій лиш дурнями їх звати.

І я надумав: з дурнів битих
Гучний блазенський флот створити.
Зібрав для дурнів чайки, барки,
Човни, галери і байдарки,
Я знав: для дурнів місьць не стане,—
І брав вози, карети й сани,
Бо наплодилось їх, нівроку:
Де не ступи — дурбай шокроку!
Всі пруть сюди, гудуть, як бджоли,
Працюють ліктями довкола,—
Всім бути першими кортить,
Щоб корабля не пропустить!
З них кожного належним чином
Я вам представити повинен.
Візьмім цього, у кунтуші,—
Йому мій вірш не до душі.
А той, і не читавши, пині
Себе впізнав на цій картині.
А ще впізнав — о дурень божий! —
Того, на кого сам він схожий.

В цім люстрі, дурущами повен,
Одразу ж бевзь побачить, хто він.
Не буде він, кінець кінцем,
Себе вважати мудрецем
Та хвастать силою ума:
Чого нема, того нема!
Уже не скаже неборак:
Мовляв, я мудрий, не чурпак.
Себе хто дурнем взявся звати,
До мудрих слід зарахувати.
Хто ж каже: «Я мудріший всіх!» —
Для тих ковпак я приберіг,
Той дурням приятель і кум,
Кого я в книжці взяв на глум.

Ось дурні стали в довгий ряд.
Тут знайде все, чому хто рад:
Яка приємна вища мудрість,
Яка нікчемна віща дурість.
На це не шкодував я фарб.
І книжка ця — всесвітній скарб.
Це ж і для глуму і розваги
В ній дурнів я зібрав ватаги.
Мудрець знайде тут мисль коштовну,
Бевзь буде рад, що дурнів повно.
Тому пошию я ковпак,
В кому побачу тями брак.
З них жоден не признає зроду,
Що він — із бовдурів породи.
На ймення дурня зви — він стиха:
«Ви помиляєтесь. Не з тих я...»
Мене розумні не осудять,
Ім до вподоби вірші будуть.
Вони й хвалитимуть сатиру,—
Знайшовши в книзі правду щирю.
Та доведеться, знаю, чути
Від бовдурів бурчання люте.

А правду ж матінку людина —
Лиху чи добру — знать повинна.
Колись Теренцій нам повів:
«Посієш правду — вижнеш гнів».
Не забуваймося ніколи,
Що правда людям очі коле.

Та нелукаво й чесно жити
Повинні прагнуть всі на світі.
З ясним умом, бадьорим духом
Ставай добру і правді другом.
Хай вірш мій виглядає вбого,
Я сили не щадив для нього,
Не спав ночей, трудивсь добряче,
Свій флот вербуючи дурпячий
З бевзів, хто пив і грав у карти,
Кому життя — суцільні жарти.
Я міркував тоді чимало
Над тим, що до смаку припало,
Над словом, вчинками людей,
Що, вірте, не змикав очей.

Повинні в дзеркало часами
Дивитися і наші дами.
Бо дурнем бути — титул цей
Не лиш мужчини привілей.
Дурепи ж є і між жінками —
І їх наділим ковпаками!
Нехай їх носять — геть вуалі!
Дамо їх шльондрам, замість шалі.
За модним гоняться убором.
Хоч в людях тих — ганьба і сором.
В них декольте — одна з новинок —
Весь одкрива молочний ринок.
«Даруйте! — до всіх чесних дам
Звертаюсь я, — бігме, не вам
Привинюю цей гріх». Одначе
Усі розбещені, ледачі

(Я впізнаю їх віддаля!)

Складуть залогу корабля.

**Уважно книжку цю читай,
Себе старанно в ній шукай.
Як зір тебе не знайде пильний,
Від ковпака, вважай, ти вільний.
Хто ж дума — дав йому я спокій,
Виходь і стань у мудрих збоку.
Покіль не квапся до їх гурту —
Я принесу ковпак з Франкфурту.**

ПРО КНИГИ, ЯКИМИ НЕ КОРИСТУЮТЬСЯ

До книг чурбан весь вік стрімів
І тисячі зібрав томів,
А от вчитати їх не вмів!

Сиджу я першим в кораблі
У наших дурнів на чолі.
Ще «Ганс-чурбак» сказати не встиг,
Вже чуєш: «А! Любитель книг...»
Хоч і набув я гори їх,
Та не збагнув ні слова в них.
Хтось запита про те чи те,
Кажу: «Читав я, то пусте...»
Із мене і того вже досить,
Що книг довкола мене стоси.

Цар Птолемеї збирав весь вік
Книжки, що й загубив їм лік.
Їх мавши гори, Птолемеї
Не став мудрішим за людей.
Йому наука невідома...

Хоч силу книг я маю вдома,
До них не сяду ні на мить.
Навіщо голову сушить?
Книжки, наука — то химери.
І прагнуть знати лиш фантазери.
Хай я й невіглас, та ніколи
Не розгублюсь в учених колі,
Скажу я «іта», замість «так».
Хоч я в латині й не мастак,

Туман пускаю все одно,
Завчивши: «*vinum*» — це «вино»,
«*Cuculus*» — «пень», «*serpens*» — «змія»,
«*Dominus Doctor*»¹ — звісно,— я.
Ховаю вуха, бо ж каюк:
Помітять зразу — я віслиук.

¹ «Пан Доктор» (лат.).

ПРО ЖАДОБУ

Вважаймо тих за глупаків,
Хто лиш скарбам одним радів,
Збирав, складав і ними жив.

Той дурень, хто добро збирає,
А потім з ним халепу має:
Не зна, кому його віддати,
Як доведеться помирати.
Та ще дурніша в тих макітра,
Пускає хто скарби за вітром,
Що у житті лише для нього
Були призначені від бога;
Коли покличе бог на звіт,
Йому не милим стане й світ!
Рідні віддавши володіння,
Ти занедбав душі спасіння.
Прища злякавсь? Дивись, неспроста
Все тіло їстиме короста!
А як все крадене? Тоді ти
Будеш повік в смолі кипіти!
І внук не дасть гроша з калитки:
«Плита могильна? Зайві збитки!
Дари на храм? Що з них тому,
Хто в пеклову зійшов пільму!»
Господь велів: «Віддай тепер ти
Добро своє, а не по смерті!»
Для мудрих гроші — тлін і порох,
Вони не пхнуть червінці в ворох.
Вважають люди незахланні,—
Найбільший сенс — в самопізнанні.

**Красе злотолюбцем був неситим,
І золото він мусив пити!
А чи не мудрості в догону
Пожбував Кратес гроші в воду?
Всяк, хто копить скарб земний,
Той душу втоптує у гній.**

ПРО НОВІ МОДИ

Хто вік за модами пильнує,
Той сам собі ганьбу готує
І йолопів довкруг гуртує.

Те, що ганьбою в нас було,
Тепер пошани набуло.
Краса мужчини — борода.
А й він, як жінка, без стида
На себе вимаже олію,
Понікуди оголить шию.
В обручках ходить, в ланцюгах,
Як той невольник в кайданах.
Буває часто себелюб
Оливою намаже чуб,
А то наплоїть те волосся,
Як віднедавна повелося.
І сушить голову в вікні,
Чи проти сонця, при вогні.
Сучасний, модний одяг в мужа,
Та розкошує в ньому мужа,
Бо в тім уборі сила зборок
І складок, згорток, фалд, оборок;
Їх є і в пальтах, в сорочках,
В пантофлях, штанях, у плащах:
Та й смак єврейський знов ожив...
Закони мод: приплив — відплив.
Це знак, що вабить нас пиха
На стежку сорому й гріха.
І ми, раби нікчемні моди,
Від неї зазнаємо шкоди.

Вона всім одяг утинає,
Що трохи пуп не виглядає.
Ганьба вам, німці! Примха моди
Іде усупереч природи:
Що людям прикривати слід,
Те мода виставля на вид.
Не може далі так тривати.
Як одкоша цьому не дати,
Впадемо в гріх! А це не жарти.
Й гроша ми будемо не варті.

ДУРНІ В СТАРОСТІ

Чи вмру, недугою припертий,
Чи хтось мені pomoже вмерти,—
А дуру не зречуь до смерті.

Я — телепень: весь вік прожив,
Ума ж нітрохи не пажив.
Дзвоню в сто літ я бубонцями
Тим хлопцям, що не мають тями.
Владар над дітьми з юних літ,
Ім залишаю заповіт.
Як хочеш в рай, то ось порада:
Мій приклад є цьому завада.
Я вчу, чого мене навчали,
Та хочу, щоб і шанували.
І навіть хвастаю ганьбою,
Що скрізь в житті ішла за мною.
Я всіх морочив, я кипів,
Казився я, впадав у гнів.
А що не встиг ще сам зробити,
Те Ганс мій зможе довершити.
І довершив він, може, досі б
На свій дурноголовий спосіб.
А стане справжнім дурнем він,
Всі скажуть: «Вдався в батька син!»
Він за заслуги немалі,
Поїде в нашім кораблі.
На тому світі нам радіти,
Що нас на цім замінять діти.

**То хибний погляд, слід нам знати,
Що старість з мудрістю — близнята.
Переконалася ж Сусанна:
Мораль дідів не бездоганна.
Старий глупак впаде в неславу,
Живучи кривдою, лукаво.**

ПРО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Як сину шкода сходить з рук,
Як не шанується малюк,—
Батьки його зазнають мук.

Дурні, їй-богу, мама з татом,
Які синочка супостатом
Ростили змалку, не хотіли
На виховання тратить сили.
А син побрів шляхом гріха,
Як те ягня без пастуха.
Ну й дивиться ледачий батько
На те заблудле ягнятко:
«Яким зачався син в утробі,
Таким залишиться і в гробі!
Хто ж годен виправить балду,
Якщо таке вже на роду
Йому написано?» О ні!
Так думають лише дурні.
Добра чи зла, слід пам'ятати,
Усе вбираючи, як вата,
Дитя навчається від тата.
Малі дерева гнеш, як прут,
А от великі спробуй гнуть,
То й переломиш пополам.
Малих карати — менший страм.
Та й те сказати: гнучка лозина
Всю дурість вижене із сина;
Без кар пороків не збороть:
Бур'ян шкідливий слід полоть.

Колись жив Ілій без гріхів,
Та не карав за гріх синів.
Скарав сам бог його всесилий:
Синів побито, вмер і Ілій.
Тож клопіт май один постійний,
Щоб був учитель добродійний,
Як Фенікс, що його Пелей,
Єдиного зі всіх людей,
На вчителя обрав насилу
Своєму синові Ахіллу.
Філіп, пройшовши всю Елладу,
Знайшов учителя до ладу.
І виріс світу підкоритель,
Бо Арістотель був учитель,
Що міг знання в Платона брати,
Котрий навчався у Сократа.

А нині батько — грошолюб,
(Сліпець, невіглас, душолюб)
Бере таких учителів,
Що роблять дурнів із синів:
Повчиться син у них, і з сина
Не муж виходить, а скотина.

І тут немає дивини:
В дурних батьків — дурні сини.
А згодом прийде й до розплати,
Як стане в раді засідати
Ваш син, лайдак і лоботряс.
Бо тим же він ганьбить і вас,
Що так погапо вчився змалку...
І стане вам і кривдно, й жалко,
Що гріш пішов бровку під хвіст,
Що син ваш — бовдур, егоїст!

В нас легко піддаються злу:
Той звів на господа хулу,
Той до розпусників попав,
А третій в карти все програв,

Четвертий п'є і день, і ніч,
Все запиває могорич.
Усі вони такими стали,
Бо вчителів поганих мали.
Бо ж гарний звичай, скромність, знання —
Усе походить з виховання.

Хай кров блакитна — річ прекрасна.
А де ж твоя заслуга власна?
Це спадок пращурів, дідів,
Багатством ти б владать хотів,—
Воно ж, неначе той каприз,
Як м'яч, що скаче вгору-вниз.
І слава весь чарує світ,
Та в'яне скоро слави цвіт.
Полбнить тіла красота
Вночі, а вдень — мана пуста!
Здоров'я — скарб. Та вдачу має,
Як злодій,— геть від нас тікає.
Давала щастя нам би сила,
Якби ж то старість не гнітила.

Марнота все, геть все — минуще,
Лише наука — благо суще...
Раз Горгій запитав Сократа,
Чи перський цар, владар багатий,
Щасливий був? Тоді Сократ,
Мудріший од усіх стократ,
Сказав по гадці нетривалій:
«Чи перський цар стійкий в моралі?..»
Хай і при владі, й з грішми — всюди
Без етики — нещасні люди.

ПРО ЗАВОДІЯК

Тягар на себе той кладе,
Хто між людей з брехнею йде.
Добра не знайде він ніде.

В заводіяки апетити —
Усіх на світі посварити,
Роздмухати серед народу
І ворожнечу, і незгоду.
Нас не разить ніщо сильніш,
Як лихослів'я гострий ніж.
Найгірше ж те, що брехень ворох
На тебе сипле друг, як ворог.
Лиш згодом взнав ти мимовіль,
Із ким водив і хліб, і сіль.
Пліткар, зробивши ж те успішно,
Стоїть і хихотить зловтішно:
«Все тишком-нишком (от сволота!)
Попробуй взнать, чия робота».
Він думав, всі ті вчинки ниці
Тримать зуміє в таємниці.
...Це ж од таких гідких почвар
Світ повен розбрату і чвар.
Так діяв і Авессалом,
Так діють і тепер кругом,
Хоч прикрість це приносить їм.
Існує всюди свій Алкім,
Що поміж друзів сіє чвари,
Але і він зазнає кари!
Того ж відплата не минула,
Хто вість про смерть царя Саула

Приніс Давидові. За вісті
Він був скатований на місці.
Хто піс загиб і Йсвосфею,—
Рукою цар скарав своєю.

Хто сіє чвари без упину,
Під жорна ляже, зла личина.
Але чи пізно, а чи рано —
Ми упізнаєм інтригана.
І не мине його наруга,—
Горить кашкет — хапай: злодюга!
Хоч дурень за дверми стоїть,
Та вухо в дверях он стирчить.

ПРО ПОГАНІ МАНЕРИ

Хто норовом дикун печерний,
У кого кожен крок химерний,
Вербую й тих у флот галерний.

По пишнім, дорогім уборі,
Писі, що світиться у зорі,
По тому, як кивне недбало,
Зустрівши вас, не раз, бувало,
І по ході статечно-гожій,
Достоту схожій, як в вельможі,—
Відразу ж бачиш, глузду брак:
Хамло бундючне і лайдак!
Такого, щоб не знать біди,
Десятим шляхом обійди.
Людина ж доброго звичаю
Нає поведінкою вражає.
І що б вона не учинила,
Виходить в неї все до діла.
Вона і мудра, й соромлива,
Спокійна і миролюбива.
Господь добро дарує їй,
Всещедрий в милості своїй.
Добропорядність, по мені,
Понад усі скарби земні.

Характер чоловіка, жінки
Найлегше взнати з поведінки.
А хто не дбає про манери,—
Мовляв, нам не до них тепера,
Тому, їй-богу, гріш ціна:
Дурніший він за барана!

Краса ж душі — скарби нетлінні,
Що їх плекати ми повинні.

Хто, сина міцно взявши в руки,
Привча до послуху, науки,
Той буде славити довіку
Творця за ласку превелику.

ПРО ЩИРУ ДРУЖБУ

Якщо не винного ні в чому
Якогось ти зганьбив сірому,
То заслужив на осорому.

Хто друзів кривдить, річ відома,
В того, їй-богу, не всі вдома.
Над дурнем кпитимуть тоді,
Як він опиниться в біді.
Лайдак, пройдисвіт і злодюга
Спокійно обдирає друга,
Що довірявсь йому, як брату,
За нього був ладен на страту.

І дружба, і взаємна шана
Була в Давида й Йонафана,
Чи взяли Патрокла і Ахілла,
Яких єднала дружби сила.
А Лелій, Сціпіон... Та в нас
Вогонь такої дружби згас.

Коли ж порожній гаманець,
То й дружбі, знай, прийшов кінець.
І ближнього не люблять нині,
Як вчить письмо святе. Людині —
Людина вовк. Адже Мойсея,
Що домагавсь од фарисеїв
Любові братньої, нема.
І всякий бовдур без ума,
З найбільшого, звичайно, дуру
Лише про власну дбає шкуру...
Хто спільне благо зневажає,
Дурний, бо в тім своє втрачає.

**В нас Каїни на кожному кроці:
Скарб Авеля — більмо їм в оці.
Ти б друзів сам у дні знегод
Продав дві дюжини за злот.
А довелося б трохи гірш,
Пустив би і сімох за гріш.**

ПРО НЕОБАЧНИХ ДУРНІВ

Як вершник з розумом не дружить,
Попругу натягнув не дуже,—
Простягнеться серед калюжі.

Хто з пані Дурістю здружився,
Жалкує потім: «Помилився!»
Берись до діла з головою,
Обачним будь перед їздою;
Хто після вчинку жде поради,
Нехай нетямиться з досади,
Хто дума спершу, ніж чинити,
Того у дурні не пошити!

Подумали б Адам і Єва
Й плодів не їли з того дерева,
То, певно, й досі їх обох
Не виганяв би з раю бог.
Поміркувавши, Йонафан
Розкрив би Тріфонів обман,
Підступних би не взяв дарів,
Страшної смерті б не зустрів.
Мав Юлій Цезар дар багатий
Вести бої, вести дебати,
Та живучи у мирі й щасті,
Недбайло, не минув напасті:
Зневажив лист, а в тім конверті
Мав застереження від смерті.
Прорахувавсь і Ніканор:
Продав качок, та не з комор,
А тих, що їх і не піймав,
От головою і наклав.

**Кат руку й голову відсік
І вирвав з коренем язик.
Все обстоїть тоді прекрасно,
Як діло роблять своєчасно.
А хто все чинить хапкома,
Той тільки карк собі лама.**

ПРО ДЖИГУНІВ-ЗАЛИЦЯЛЬНИКІВ

Венері впавши до полону,
Ти, мов паяцик той з картону,
Стрибай на шворці аж до скону.

— Венера я, богиня вроди,
Від Ганса я — тії ж породи.
Струнка, вертка, гарячозада,
Для дурнів справжня я принада.
Гуртом до себе їх маню,
На дурня всякого зміню.
Від чарів хто б моїх не млів?
Згадаймо лиш Цірцеїн хлів,
Каліпсо, знаних чарівниць...
І в мене влада — без границь!
Хто дума: він розумний, хитрий,—
Йди до блазенської макітри.
Завдам я ран — то вже навіки:
Ніякі не загоять ліки.
Мій син малий, але дитяті
Безвусі коряться й вусаті
Й самі стають немов дитя —
Не скажуть слова до пуття.
Синок мій голий, а це знак,
Що не сховать жаги ніяк.
Любов простори всі здолає,
Тому, що в сина два крила є.
Любов примхлива і настійна,
Як все на світі, непостійна.
Амур узяв до вмілих рук
І сагайдак, і пружний лук.

В сагайдаку не злічиш стріл,
Дурні для них — найкраща ціль.
У кого влучить та стріла,
Тому на розум ляже мла,
Вогонь все випалить до тла.
Нема від нього оборони.
Свідоцтвом того — смерть Дідони,
Чи доля страдницька Медеї:
Спасіння не було ніде їй,—
Вона себе, дітей і брата
Дала безжалісно на страту.

Любовний жар, лихий з природи,
Великої накоїв шкоди:
Зазнав кентавр біди від нього,
А Троя — нищення страшного,
Сафо, не витримавши горя,
Зі скелі кинулась у море,
Сирени співом звабно-любим
Манили кораблі на згубу.
Один філософ змáливсь так,
Що мчав з дівчиськом, як рисак.
Перед вогнем таким безсилий,
В повітрі був повис Вергілій.
Пішов Овідій у вигнánня
За курс науки про кохання.

Той мудрості б узяв висоти,
Та думка в нього — про зальоти.
Хто полюбля жіночу стать,
Тому ученим трудно стать.
Де шани вишнього зажити,
Як треба дамі услужити?

Всіх невигод і шкод від блуду
Я перелічувать не буду.
Найбільший сором із усіх —
Розпушта між людей старих.

Той дурень, хто пойняв би віри,
Що в блуді він додержить міри:
Розпусники і мудреці
Не всидять на однім стільці.
І той казатиме дурниці,
Що блуд сховає в таємниці.
Тут буде кращий рішенець:
Ковпак на голову — й кінець!

ГУЛЬТЯІ-П'ЯНИЦІ

Той і помре нещасним злиднем,
Хто в шинку гостем був завсідним,
А для п'яничок — братом рідним.

Помер би інший від опою.
А він не має й дня спокою
І в шлунок пхає і влива
Без ліку їжі і питва,
Немов того й з'явивсь на світ,
Щоб свій наповнювать живіт,
Щоб винограду весь врожай
За три дні винищити вкрай.
Тож хай ненатлий мудрагель
Іде в блазенський корабель!
Надмірно цмулив він вино,
Тож дасться ознаки воно,
Як затрясуться руки й ноги,
Що і ходить не буде змоги.
Найбільше лих завжди і всюди
Від хмелю зазнавали люди.
Той не мудрець, хто вдень і вранці
Шукає радощів у склянці,
Хто п'є-гуля без відпочинку,
Хто зна дорогу лиш до шинку.

Біда, як жлуктять день і ніч.
А знають міру — інша річ.
Ной тільки раз вино і пив,
Хоч був найперший з винарів.
Вино і мудрих пхне в багно,
І ковпаки їм дасть воно.

Коли ізраїльський народ
Вливав було надмірно в рот,
То після випитих пляшок
Співав пісень, водив танок.
Колись була синам Аарона
Від бога строга заборона
Не п'ять вина ніяким чином.
А ми попів хіба зупиним?
Ми ж часто бачимо: п'є піп,
Буває п'яний, як той чіп.
Спізнався й Олоферн з бідною
І поплатився головою,
Бо жлуктав, мов пияк останній.
І Александр не раз був п'яний.
Свій сан ганьбивши, те робив,
За що пізніше червонів.
П'яниці хтиві і запеклі
Таки наплачуться у пеклі.
Щоб не пиятики отрута,
Навік би щезли рабські пута.
Хто любить чарку й кусень ситий,
Тому в добробуті не жити.
Обсядуть злидні батька з сином,
Коли бенкетам безупинним
Жалкий нарешті прийде край,
А кожен пив, як той бугай.
Гадає дехто день при дні
Проводить весело в гульні.
Шинкар приносить на закуску
І яловичину, і гуску,
Мигдаль і фіги до вина.
А сплатить хто? Ніхто не зна!
Будь в чарці мудрості краплина,—
П'ючи, мудрішала б людина.
В нас випивають без турботи,
Ще й додають гостям охоти:

«Твоє здоров'я!.. Будьмо!.. Пий!..
Ще по б́дній... Ще налий!
До тебе п'ю... А ти до мене...» —
І uzливання йде шалене.
У склянку — раз. У глотку — два.
Болить і шия, й голова.
Чи більша дурість є на світі,
Отак-от по-дурному пити?
Колись давно писав Сенека
Про тих, хто п'є не з чарки — з глека:
«Тепер тверезі не в пошані,
Тепер у шані тільки п'яні.
Тоді ти станеш знаменитий,
Як смак узнаєш в оковитій».

До тих слова мої тепер,
Хто пива вижлуктить цебер:
Чи отакому ненажері
Не показати часом на двері?

Розумний в міру п'є, глупак
І цілу бочку вип'є всмак.
Та здоровіший той буває,
Хто по маленькій наливає.
Приємний в роті смак вина,
В утробі ж — мука це страшна.
Вино кров нашу труїть мором,
Як василіск убивчим зором.

ПРО СЛУГУЮЧИХ ДВОМА ПАНАМ

Хто ходить за двома панами,
Полює за двома зайцями,
Невдачі йдуть його слідами.

«Недоум!» — тій скажу персоні,
Що служить богові й мамоні.
Бо хто на службі в двох панів,
В обох до себе збудить гнів.
Той у човні пливе без весел,
Хто хоче жить з п'яти ремесел.
Одним хортом, якби й хотів,
А не піймає двох зайців.
Спасибі скаже і на тім,
Коли повернеться й з одним.
А то бува частіш за все,
Що ні одного не несе.
Хто хоче мати три посади,
Ані одній не дасть він ради.
Бо той, хто служить тут і там,—
Де служить він, не знає й сам.
Та добре роблять ті найпаче,
Що дмуть на зимне й на гаряче,
Не покуштоване ковтають,
По ліжку ніжки простягають,
Перед всіма запобігають,
Щоб не ввести кого у гнів...
Та руки б той лише погрів,
Котрий допав би теплих місць
І втішився б усім на злість.

**Тому, хто всяке п'є вино,
Здається несмачним воно.
Слузі тому хвала і шана,
Який в одного служить пана...**

**Іздох від голоду осел:
Надіявсь їсти з трьох ясел!**

ПРО БАЛАКУНІВ

В кого на прив'язі язик,
Спокійно проживе свій вік
І всіх на свій приверне бік.

Без суперечок справжній йолоп
Не зміг би жить ніде й ніколи б.
Ще не дослуха вас, глупак,
А вже перечить: «Ні, не так!»
Ви мовчите, ви вже — ні слова,
Та пельки не заткнуть ослові.
Не встиг когось ти щось спитати,
А дурень — гульк! — відповідати,
Так ніби радий показати:
«Любуйтеся: я — дурнуватий!»
І ну молоти без угаву,
Виправдуючи дурня славу.
Він ляси точить раз-уразні,—
Йому ж бо місце в «братстві блазнів»!
Все язиком він переверне,
Зведе на дивне та химерне.
До того язиком мудрує,
Що й документ, гляди, спростує.
Шумить його словесна повідь.
А як прийде, бува, на сповідь,
Хоч він язик і гострий мав,
А там би в рот води набрав.
Котрийсь би й вдав, що має ум,
Та бевкне щось,— візьмуть на глум.
Узявся дятел дуб довбати
І викрив, де гніздо пташати.

Мовчанка — захист од біди,
Од бевкання ж — біда завжди.
Язык малий, а скільки лих
Від язиків отих малих
Було і є! Лихий пліткарю!
Ти чиниш розбрат, нелад, чвари
І, здатний на підлоту лиш,
Все найдорожче оганьбиш.
Ти дієш нишком, таємниче,
Злорічний, гаспидський язиче,
Ти шкодить тим лише безсилий,
Хто спочиває у могилі.
Кривотлумачнику законів,
Невинних ти в тюрму загонив,
Або з судів без зайвих слів
В старці пускав позовників.
Базіка бреше, коли схоче,
Брехнею рот собі лоскоче,
А безголовий, пиций тлум
Здійма лиш бідного на глум;
Якщо старенький каптанець,
То шані й приязні кінець.
Зате ладен він скрізь лизати
Того, хто носить пишні шати
З тканин заморських пребагатих,
Коштовні застібки з агату,
Шпильки і персні, все чин чином,
І хай це підла, зла личина,
Він — маг, він — бог, він — на поверхні,
Його не візьмуть жодні брехні!
Нащо здались старі штани?
Хіба в них вилізеш в пани?
Були б живі до наших днів,
Хто промовлять барвисто вмів,
Скажімо, Демосфен, Есхін,
Оратори старих Афін,

Чи Ціцерон Марк, римлянин,
Була б ціна їм, певно, гріш.
А от брехали б запальніш,
То кожне б слово в їх промові
Цінили б в нас дурноголові.

Базік не залякає гріх,
Немає друзів тільки в них.
Коли ти звів хулу на бога,
Зневажив господа самого,
Не зможеш довго з цим таїться,
Твої слова підхопить птиця,
Спостигне кара бідака,
Бо довга в господа рука!

Хто над собою дошку струже,
Хай для безпеки очі мружить.
А до роззявленого рота,
Гляди, влетить якась бридота.
Лиш дурень бевкати митець,—
Мовчить, роздумує мудрець,
Мовчанка ціниться з правіку
Дорожче над слова базіки.

Мовчанка — золото достоту,
Розумна ж річ — дорожча злота.

ПРО ТИХ, ЩО ІНШИХ ГАНЯТЬ — СЕБЕ ПРОЩАЮТЬ

Хто іншим вкаже битий шлях,
А піде сам по болотах,—
Навряд чи з глуздом він в ладах.

Лиш дурень ганить ту дорогу,
Що доля прирекла для нього.
Руки зображення не раз
Бува нам за дороговказ,
Проте сама по тій дорозі
Рука пройти ніяк не в змозі.
Якщо сучка ти в оці власнім
Не запримітив своєчасно,
Як можеш, капосна личино,
В чужому бачить порошину?
Та й негаразд, якщо учитель,
Чужих пороків злий гонитель,
Не буде вільний сам від них.
Чи то ж він викорчує гріх?
Отож бо й кажуть лікарям:
«Насамперед зцілися сам!»

Чи зможеш допомгти юрбі,
Як не допоможеш сам собі?
Так Жантілі і Мезюе
Поклали все життя своє,
Щоб від людей прогнать хворобу,
Що привела обох до гробу.
Усяке діло негодяще.
Усім нам збоку видно краще,
Ніж тому, хто діла чинив,
Сягаючи гучних чинів.

Мовчання, отже,— річ путяща,
А мудра мова — річ ще краща!

ПРО БОРЖНИКІВ

Як борг сплатить грошей нема,
На поміч друзів ждеш дарма:
Знай — не мине тебе тюрма!

Лише безглуздий чоловік
Живе на позички весь вік.
Але, на жаль, мораль така
Не пантеличить боржника.
Заблудлих душ у нас багато,
Яким на благочестя чхати,
Гріховну ж душу їх і плоть
Із неба завжди зрить господь.
Отож настане час покути,
Якої їм не обминути,
Бо має все свою годину,
Дорогу, путь свою єдину...
Хто позику охочий брати,
Не дбаючи про термін сплати,—
Мовляв, заручник скаже слово,
І термін збільшиться раптово,—
Такому слід би знать сіромі:
Прийдеться спати на соломі!
...Як вже узявсь осел скакати,
Урви й хвоста — не вгамувати!

ПРО МАРНЕ НАВЧАННЯ

Хто вчиться неподобним чином,
Тому ковпак також надінем,
Між дурні вштовхнемо коліном.

Є й між студентами багато
Безклепких телепнів затятих,
Що їм як глупства певний знак
Пасує блазенський ковпак.

Для них навчання — мука клята,
Їм тільки б пити та гуляти.
Наука справжня не про них.
Для бевзів, йолопів дурних —
Близьке й привабливе, проте,
Все легковажне і пусте.
Але й поміж професорами
Бувають бовдури так само,
У їхніх головах старечих
Теж цілковита порожнеча.
Ну, чи ж не телепні, не дурні
Ці бевзі висококультурні?
Замість навчать основ наук,
Лиш завдають студентам мук.

Тепер студенти наші бідні
У Майнці, в Лейпцігу, у Відні,
У Базелі або в Ерфурті
Відходом живляться, по суті.
У Гейдельбергу, знань столиці,
Вивчають теж самі дурниці.
Додому йде студент з ганьбою,
Шага не має він з собою.

Гаразд, як візьмуть друкарем.
А як подружить з шинкарем
Та подаватиме вино,—
Зіп'ється й піде сам на дно...
Такі блукають тисячами:
Ковпак на кожнім з бубонцями.

ПРО ТИХ, ЩО ВСЕ ВІДКЛАДАЮТЬ НА ЗАВТРА

Хто, мов ворона: «Кра-кра-кра!
Ще маю час, ще не пора!» —
Чекай блазенського тавра.

Бевзь не сприймає слів господніх:
«Ти мушиш кращим стать сьогодні.
Тож не відтягуй каяття,
Як прагнеш кращого життя.
А щоб позбутися гріхів,
Не слід чекать останніх днів».
Та дурень криче, не спішить.
Не зна, чи довго буде жить.
За все береться без охоти,
Не може лінь перебороти!
У дурнів муки і страждання:
Завжди відстрочки, зволікання.
Але зате і глупство, й гріх
Супутники постійні в них.
Всіх запевняє блудний син:
Що взавтра виправиться він.
Та «завтра»,— гляньте доокола,—
Не настає для них ніколи.
Той день, як талий сніг, як дим,
Попробуй встежити за ним.
До немічного і старого
Те «завтра» з'явиться до нього.
Не хочеш нині стати кращим,
На завтра станеш ти пропащим.
Лунало нині слово боже,
А чи лунати завтра зможе?
Чека на тих пекельна ватра,
Хто прагне виправитись завтра.

ПРО СТОРОЖІВ СВОЇХ ДРУЖИН

Той буде пасти сарану,
В криницю воду лить (ну й ну!),
Хто хоче встерегти жону.

Сто днів хмурніх, ясний — один
У сторожів своїх дружин.
Візьми цнотливу й гарну жінку:
Ганебного не зробить вчинку.
Вона собі обрала путь,
Якою люди чесні йдуть.
Візьми ж розбещену з жінок:
Замкни її хоч на замок,
Засунь міцний у дверях засув,
Зв'яжи на погулянки ласу,
Постав сторожу біля брами,—
Втече на стрічу з парубками.

Даная й замкнена була,
Проте і в вежі зачала.
А от візьмімо Пенелопу.
Хоч женихів і мала копу,
Але сповняючи обіт,
Чекала мужа двадцять літ.

Хто певен твердо і безмірно,
Що вік йому дружина вірна,
Ласкава, мила і дбайлива,
У того доля прещаслива.
З красунею, та ще й дурною,
Немов з кобилою глухою:
Як не кричи їй «соб-цабе»,
Вона не слухає тебе,

**І борозен кривих на полі
Наробиш з нею ти доволі.**

**Хай так себе жінки поводять:
Очей на хлопців хай не зводять,
Не спокушаються словами,
Їх найсолодшими речами,
Бо зух-облесник, по натурі,
Це — ніби вовк в овечій шкурі.**

**Не будь Єлена божим даром,
Паріса не впоїла б чаром,
Не знай Дідона Анни слів,—
Еней згрішити б не посмів.**

ПРО ПЕРЕЛЮБСТВО

Де чоловік не помічає,
Що жінка інших в оці має,
Там скоро мишу кіт піймає.

Ой леле! Перелюбства нині
На карб не ставляться людині.
Блуд уважавсь за римським правом
Ганьбою, злочином плюгавим,
Та вертихвістки й вітрогони
Сьогодні чхають на закони:
Прийшов додому Ганс-тюхтій
І в крик: «Дурепо!» — «Сам дурний!» —
«Мовчи, бо враз замовкнуть змушу!»
І, щоб гріха не брать на душу,
Заплющить очі Ганс і вмить
Удасть, що ніби міцно спить.

Жінки частенько вводять в сором,
Та не карають їх докором.
Все перетравить мужів шлунок,
Ще й не такий він вип'є трунок!
В нас кожен, наче той Катон,
Що людський знехтував закон,
Жону, як вірити в легенду,
Віддав Гортензію в оренду.
Дружину дасть такий на згубу,
Не захистить і святість шлюбу!
Такий продасть її чужому,
Щоб мати вигоду самому.
Давид через Урії труп
Узяв з Вірсавією шлюб.

Як жінка зраджувати стала,
А мужа зрада не займала
(Такою ж вів і до вінця!),—
Не варт він назви мудреця.
Штовха цим жінку до падіння.
Навколо ж чути шепотіння:

— Отак натоптують калитку?
Жона ж зароблену кредитку
(За честь, потоптану у гній)
Приносить мужу: «Любий мій,
Ти знай одне: з усіх мужчин
Мені найкращий ти один!..»

Мишиного заживши м'яса,
До нього кішка стане ласа!
А жінка, зрадивши хоч раз,
Утіх шукатиме весь час.
І до самісінького гробу
Не вгамувати їй жадобу.
Давай коханців їй нових:
З новим щораз солодший гріх!
І щоб там стид, що глум загалу?
Жаркіш з коханцем племінь шалу!

Не дай же приводу дружині
Піти по цій слизькій стежині.
Не обділяй її коханням,
Ні ласкою, ні милуванням.
Вона з подякою це прийме,
В чужі не кинеться обійми.
Зневажить жінку — гріх великий!
Не сперечайся, не гарикай,
Обачний будь на слові злім,
Гостей поменше клич у дім!
Тим більш порада ця не марна
Тому, у кого жінка гарна.
Не вір нікому ні на гран —
Світ повен фальшу і оман.

Вік Менелай би мав дружину,
Не завітай Паріс в гостину;
І Агамемнон-цар жону,
Коли відходив на війну,
Не залишав би на Егіста
(Сумління ж бо його не чисте),
Йому б не передав і дім,
То б не розставсь з життям своїм.
Кадавл, убогий головою,
Хвалився голою жоною.
Як хатній рай не є святим,—
Його поділять будь із ким.
Подружжя добре те живе,
Котре поменш гостей зовс,
Бува, біля чужої стріхи
І гість земної прагне втіхи,
Поглянь довкола пильним оком,—
Та майже всякий з тим пороком!
Обачним будь, то й буде лад —
Чужих не висидиш пташат.
Отож не довіряйся тим,
Хто йде з гадюкою в твій дім.
Щоб лиха він не міг завдати,
Не підпускай його до хати!

ПРО ВІЧНИХ ДУРНІВ

Розумним стати рад би всяк.
Коли ж дурний ти, як гусак,—
Не помудрять тобі ніяк!

Хто слуха мудрих день у день,
Ума ж не збільшує, той — пень.
Чурбак чи слуха, чи не слуха,—
Спить мудра річ в осяччих вухах.
Він, щоб не вгледить, хоче мати.
По цьому дурня легко взнати.
Одвіку в дурнів слабина —
Їх дуже вабить новина.
А новина стає старою,—
Глупак женеться за новою.

По закордонах їздять дурні,
Та не стають вони культурні.
Буває, через пліт отак
В сусідній двір майне гусак,
Сюди-туди навкруг стога...
«Ну що побачив?» — «Га-га-га!»

Поїхав в Павію, чи в Рим,
Чи і в самий Єрусалим —
Це і корисно, і приємно.
Краї одвідать чужоземні
Задля збагачення знаннів —
Це я б із радістю схвалив.
Але коли з чужих країн
Навозиш хрестиків, перлин,
Дрібниць нікчемних для забави,—
Ти не минеш лихої слави!

— Хоч світ об'їхав,— скаже всяк,—
Дурним вернувся, як гусак.

Коли б Мойсей колись в Єгипті
Не брав науки з манускриптів,
А Даніїл би з книг Халдеї
Не виніс мудрості всієї,—
Були б обидва невідомі.

Спаде на сповіді сіромі
Замість очиститись,— брехати,
Щоб гріх свій глибше приховати,
Душа лишиться в нього чорна.
Нестиме він на спині жорна.

ПРО БЕЗГЛУЗДИЙ ГНІВ

Хто квапить шпорами осла,
Не тямлячись від гніву й зла,—
Тому до дурнів путь лягла.

Як йолоп сяде на осла,
Але погнати не здола,
То завжди грима на народ.
А вже коли роззявить рот,
То тільки й чути «гир-р-р» та «гир-р-р!»
На всіх гарчить, як дикий звір.
Всіх розтерза він, всім покаже!
А стрічний тут, дивись, і скаже:
«Чого ти, дурню, розходивсь?
Чи ти, буває, не сказивсь?
Тікайте від таких щодуху,
Не довіряйте Ословуху!»

У гніві ми втрачаєм тяму
І не второпаєм, що з нами.
Нехай нам буде за взірець
Архіт — і воїн, і мудрець,—
Казав він, як служник, бувало,
До лютого доводив шалу:
«О! Не такий я був би лютий,
Тобі догани б не минути!»
Візьміть Платона чи Сократа,
Що вміли теж себе тримати.

То речі всім давно вже звісні,—
Гнів з благочестям несумісні.
Чи стане хто, коли сердитий,
Молитву господу творити?

Гнів найчастіш того поймає,
Хто нерозумну вдачу має.
Як згубить вовченят вовчиця,
То і вона не так гнівиться,
Як дурень, бо від глупства гнів
Буває дужчий в сто разів.

Мудрець розважить все в умом,
А гнів ускач жене ослом.

ПРО ВПЕРТІСТЬ І ЗУХВАЛЬСТВО

Натура вперта в глупака:
Ліз дерти гнізда й звисока
На землю гепнув сторчака.

Затії всі кінча негоже,
Хто впевнений, що все він може,
Що все зуміє, ні до кого
Не вдаючись по допомогу,
А блудить на шляху прямому,
Не здатний трапити додому.
Такий без доброї людини,
Як лихо трапиться,— загине.

Йому і в єресь легко впасти:
«Спритніший всіх, сягну я щастя!»
На честь, відвагу й інші блага
Дає права лише відвага.
Один такий забравсь бідаха
На дерево чи гребінь даху,
Та враз од страху похолов.
І гульк! Додолу стрімголов!

Страшніші дуроці за шквали,
Що кораблі перекидали.
Хто чесну раду занедбав,
Той зроду користі не мав,
Ніхто з людей не вірив Ною,
Й потоп залив усе водою.
Корей не підкоривсь Мойсею
І був поглинутий землею.

У кого розум замалий,
Той, непоступливий і злий,
Нешитий плащ ладен пороть,
Що його носить сам господь.

ПРО НЕСЛУХНЯНИХ ХВОРИХ

Ти занедужав, втратив сили,
А до порад ти збайдужілий,—
Пряма дорога до могили!

Той дурень з дурнів, хто хворів,
Але не слухав лікарів,
Кому не стачило кебети
Збагнути користь від дієти,
Хто воду пив, а не вино,
Хоча й корисніше воно,
Хто примхам власним потурав,
Поки на той світ не попав...
Ти болю збудешся лихого,
Лише лікуйся пильно й строго,
Адже повільніш діють ліки,
Як п'єш в проміжки їх великі.
Хто швидше видужати хоче,
Іди до лікаря охоче,
Терпи, хоч відаєш зарані,
Що він копатиметься в рані,
Що встромить скальпель, зробить шов,
А там і біль, дивись, пройшов!
Не душу ж лікар з тебе тягне,—
Всього тебе зцілити прагне.

Хай лікар страх відкине вмент,
Що вельми слабне пацієнт.
Хай жевріє надія в хворім,
Що видужає в часі скорім.
Неправду лікареві мовить,—
Все 'дно, що йти брехать на сповідь,

Або дурити адвоката,
Що боронитиме від ката.
Рідня — і дурні, й брехуни,—
На шкоду брешуть всі вони.

Дурний, хто лікаря покликав,
Але, його не вживши ліків,
Спішить до знахарки-ворожки,
Щоб віддалити смерть хоч трошки.
А та чаклує так запекло,
Що враз його спровадить в пекло.
Стають страшенно забобонні
Ті, що почувися на сконі.
Дедалі забобонів зло
Своє примножує число.
Щоб описать їх всі цілком,
Товстий надміру вийде том.
І буде суд категоричний:
«Цей том — відверто єретичний!»
Щоб видужати, недолугі
Не глянуть в зародок недуги.
Тут душу чорту всяк віддасть,
Аби минула зла напасть.
А встряне де нечиста сила,
Там медицина вже безсила...

ПРО НАСМІХИ З ГЛУПОТИ

Хто стане кпоти з чурбака,
Хоч доля жде й його така,—
Надів би краще ковпака.

Як дурні падають, то люди
Сміються з дурнів скрізь і всюди;
«Розумник» скаже: «От чурбак!»
Хоч личить і йому ковпак.
Зве дурень інших глупаками,
А сам простує їх слідами.
Хто спотикнеться край дороги,
А хто й злама обидві ноги.

Хоч Гіппомен і спостеріг,
Що не один бігун поліг,
Та, важачи своїм життям,
Він бігти спробував і сам.

Сліпцю картать сліпця негоже,
З них бачить ні один не може;
Рак раку дорікав за вдачу:
«Чого задкуєш, небораче?»
Та й сам же задкував, на жаль,
Йому читаючи мораль.

Щоб ввись Ікар не залітав,
Щоб коней Фаетон не гнав,
Батьків почувши осторогу,—
Не віддали б вже душу богу.
Та, видно, терпим люту муку
Як плату за гірку науку.
Розумним я б того назвав,
Хто вчивсь і з нерозумних справ.

Лис мудрий: в лїгво не ходив —
Не бачив *звідти* він слідів.

НА ПЛІТКИ ДУРНЯ НЕ ЗВАЖАЙ

Бий лисячим хвостом у дзвін,
Не загромить ніколи він...
Плітки про чесних — пил і тлін.

Той, хто живе поміж людьми,
Не раз умиється слізьми,
Наслухавшись, як день при дні
Його купають у багні,
Привінівши діла брудні,
Що їх не бачив і вві сні.
Тож гідні похвали і слави,
Хто, знехтувавши світ лукавий,
Мирських марнот струсивши порох,
Мандрує в долах і у горах.
Та світ, пороків повен злих,
І там не залишає їх.
Низькі, лукаві словоблуди
Ганьблять і топчуть їх повсюди.

Та люди чистого сумління,
Що над усе чесноти цінять,
Глухі до наклепів. Тим паче,
Що те базікання дурняче.
Якби у давнину пророки
Ганьбить боялися пороки,
Аби не знать хули й брехні,—
Забули б їх в далекі дні.

Та не було, немає й нині
Такої на землі людипи,
Яка б зуміла всім служить
І дурню всякому вгодить.
Добро було б з таким слугою:
Пірнувши в клопіт з головою,

**Він зміг би вдосвіта вставать,
А то і зовсім не лягать!
Заткнути б рот торохтіям!
Шкодá, чопів не стане нам.
Та й не вгадаємо ніяк,
Що навигадує глупак.
А як би хороше було.
Коли б понищить брехень зло!
«Ку-ку» — зозуля все кує,
І кожен птах співа своє.**

ШУМ У ЦЕРКВІ

Хто взяв би в храм пташок і псів,
Той ні на що б молитву звів,
Розвеселив би тумаків.

Глянь, котрі йдуть моляться з псами —
Геть-чисто всі під ковпаками.
Бува, що трапивши у храм,
Собаки вчинять гавкіт там;
Чи залопоче крильми птиця,—
Тоді попробуйте моляться.

Немов прийшов не в храм — на лови.
Про що завгодно йдуть розмови,
Той чобітьми почне рипіть,
Блаженний спокій зникне вмить.
Моргнуть якій-небудь Крімгільді,
А та моргне якомусь дилді;
Кив-морг — почнеться веремія,
І підуть ігри — хто в що вміє...

А краще б дома пса лишав
(Щоб злодій дім не обікрав),
Зоставив пугача б на жердці,
А сам молився б з миром в серці.
А чобітьми б рипів надворі
(З багна б повитирав підбори),—
Ніхто б не тратив марно слів
І не сміявся з глупаків.
Хоч не сховатись їм ніяк:
На люди тягнеться чурбак.

Подав Христос нам приклад сам:
Всіх крамарів, які у храм

Прийшли ганебно гендлювати,
Він з храму вирішив прогнати.
А став би діять так сьогодні,
Звільнилися б доми господні.
Церкви б очистив від попів,
А там дійшов би й до дяків!

Бо ж храм — це храм, священний дім:
Господь витає в домі тім.

ПРО ДУРНІВ, НАДІЛЕНИХ ВЛАДОЮ

**Владають дуροщі шатром,
А дурні лізуть напролом,
Коли при грошах і з берлом.**

**Багато йолопів на світі.
Здається їм, що й знамениті,
І мудрі лиш вони одні,
Та знають всі: вони дурні.
Але назвати дурнем спробуй
Вельможно-владарну особу...
 Їм у розумних би ходити,
Щоб краще в дурні всіх пошити.
Не хвалиш дурня — і не треба:
Сам піднесе себе до неба.
Та мудрий визнає дурня вмить:
Бахвальство дурневе смердить!
І самовпевнений тупак
Не приховає клепок брак!
А хто до мудрості причетний,
Той в людях знаний і славетний.
 Країна та фортуна має,
Якою мудрий управляє;
Там добрі звичаї у раді,
Не стане підлість на заваді.
Та лихо краєві, де князем
Нездара і невіглас разом;
Там кожен пив би та гуляв,
Байдужий до державних справ.
Буває, хлопець скромний, бідний,
Та шани значно більше гідний,**

Аніж владар, король-ханжа,
Що власний уряд зневажа.
Та гірше мудрим там стокрот,
Де дурні досягли висот!
О горе краєві, в якому
Всю владу віддано дурному!
Де ж дурні звідусюди гнані,
Там мудрі голови в пошані.
У славі й силі та держава,
Де правлять ясний ум і право.
А там, де бевзі коло берла,
Вважай, що доля краю вмерла.

Облеснику брехать не вперше,
Він навіть суддям в вічі бреше.
А як заплатять гріш йому,
Продасть і правду він саму.
Та гідний той суддя шаноби,
Що не зважає на особи.
Лише в такого правий суд...
Та нині терпить бідний люд,
Бо судді є, що на Сусанну
Звести даремно можуть гану.
Для них не писані закони;
І папи меч, і меч корони
Ржавіють в піхвах, часу ждуть,
А те, що треба, більш не тнуть,
І справедливість, кривди жертва,
Давним-давно вже напівмертва!

Всеволодне в світі злото кляте!
Тож правду Римові сказати
Югурта міг: «Продажне місто!
Тебе б купили все геть-чисто,
Була б лише купити хіть!..»
А нині місто ви назвіть,
Де б за хабар продажні судді
Не позмагались в словоблудді.

Через хабар, підкупну владу
Нема й не може бути ладу.

Колись були часи блаженні —
Князів оточували вчені.
В добрі пишалася держава,
Карали зло, тримались права.
Буяв у цілім світі мир.
Тепер же дурість на весь шир
Свою розгортає запону,
Бере князів під охорону,
Велить їм мудрість зневажати,
Користолюбству потурати,
Людців нікчемних обирати,
Щоб лад розумний розхитати,
Щоб бідам множилось число,
Щоб панувало в світі зло.

Князь, певно, довше міг би княжить,
Коли б не став на користь важить.
Немилосердний, неправдивий
З'явився в раді нечестивій,
Дари випрошують намігся.
А хай би краще остерігся!
Не вільний той, хто візьме дар,
Той зрадник, хто прийняв хабар.

КОРАБЕЛЬ РЕМІСНИКІВ

Шум, гамір, тишня повсюдна...
Заповнили геть-чисто судна
Ремісники цехів. І от
Блазенський вийшов в море флот.
Тут кожен цех, як то і личить,
Везе знаряддя ремісниче.
Та ба! На нашій батьківщині
Захиріли ремесла нині,
Бо скрізь пройдохи тлумом цілим,
В цехах, замість майстрів, засіли.
Аби вчинить сусідам шкоду,
Усяк ладен в огонь і воду.
А збавиш лиш на гріш ціну,
Об'являть всі тобі війну.
Скупий не зна перепочину...
Такий помре за копійчину,
А не поступиться тобі.
Товар же кепський, далєбі!
Недбало вироблена річ:
Такого б гнати з цеху пріч!
В нас намагання скрізь помітні
Дешевший виріб дать з робітні.
Хоча й не можна поручитись,
Чи буде виріб той годитись.
Аби дістати більший зиск,
Лише про верхній дбають блиск.
А це виходить лиш на зло,
Бо гине справжнє ремесло.
Я раз товар такий придбав
І сам його ж і доробляв.

Я вам відкрию таїну:
Провів я днину не одну
Між бовдурів, щоб все до цяти
Про них нехибно описати,
Та поспішив, робота ж спішна
Ніколи не бува успішна...

Приніс мазню нікчемну раз
До Апеллеса богомаз
Та й хвастать ну: «Добу єдину
Я малював оцю картину».
А Апеллес йому: «Хіба?
На те пішла ціла доба?!
Якщо судить, міг змайструвать
Ти за добу полотен з п'ять!»

Якби невдаха-чоботар
Щодня чобіт шив сотню пар,—
Іх і не взути б: на ногах
Вони б розлізлися по швах.
Якби зброяр по сто щотижня
Кував нам шпаг теж нікудишніх,
То воїни, йдучи в бої,
Губили б голови свої.
Тесляр невправної руки
Стесав би крокву на тріски.
Та й мулярів, що без кебети
Доми будують, ви знайдете.
Чи дивина такий кравець,
Що зводить працю нанівець?!
Всі друкарі в нас пияки:
Свої мізерні п'ятаки,
Котрі за тиждень заробили,
В вині за день би утопили.
У них робота нелегка:
Не пропусти ані рядка,
На шриффт зважай, на гарнітуру,
На полосу, на коректуру,

Чаклуй, як чорнокнижник-маг,
У поті при жарких печах.
А інший вік би тут сидів,
Зробить нічого б не зумів,
А надто — прийшлий з Мавпограду,
Що діло робить не до ладу.

На цеховому кораблі
Є учнів юрми немалі,
Яким за їх роботу кляту
Мізерну призначають плату.
Але свою копійку тяжку
Віддати норовлять на пляшку.
А там — неси шмаття на торг
Або проси налити в борг...

Цехи у трюмі повсідались,
Однак, іще не всі зібрались!

ПРО ПОГАНІЙ ПРИКЛАД БАТЬКІВ

Дитя вдалося у батьків:
Вони — зразок для малюків.
Навчають звичаю і слів.

Хто при дружині та малечі
Говорить непристойні речі,
Почує від діток своїх
Все те, чого навчив він їх.

У нас ні шани, ні охоти
Нема до виховання й цноти.
Нащо жінки вже тихі, скромні,
А й в них, дивись, слова скоромні.
Од мужа вивчила дружина,
Від неї ж перейме дитина.
А де з вином абати дружать,
Там братія хропе в калюжах.
Та і не диво — споконвіку
На світі йолопів без ліку!
Вовк не виховував ягнят,
Рак в батька вчивсь ходити назад.

Якщо чесноти є в батьків,
То, певно, будуть і в синків.
Раз хлопець стрівся Діогену,
Юнак той п'яний був страшенно.
«Ти в батька вдався,— гукнув мудрець,—
Добрячий з нього був питець».

Як діти в домі є малії,
Зваж і слова свої, і дії,
Звичаї кинь, які штовхнуть
Дітей твоїх на хибну путь.
Веди пристойно власний дім,
Щоб не було ганьби у нім.

ПРО НАСОЛОДИ

Хто похитливої породи
Й своєї не здолав природи,—
Чекай від цього тільки шкоди.

Таки і справді ница похить
Скидається на дівку-покидь,
Що кличе в пориві бруднім
Прохожого мужчину в дім,
Де у бридкі свої обійми
Вона кого завгодно прийме,
Де лобощів фальшивих леже
Вона ділить з усяким зможе.
І дурень в лоно тій чортиці
З розгону бух! Так на різниці
Мчить під сокиру бик зі страху,
Отак овечка-бідолаха
Брика, поки спітка крутіж
Чи раптом попаде під ніж.
Спинися, дурню, розум май,
Душі у пекло не давай,
Не довіряйся дівці ниці!

Кинь похить, щастя не в спідниці.
Поборюй же гріховний пал,
Не будь, як цар Сарданапал,
Що заповів: не гайсь, живи —
Мить щастя й радості лови.
А прийде смерть — всьому кінець!
Та одурив себе «мудрець»:
За щастям гнався швидкоплинним,
Себе ж признав пізніше винним:

**«Хто надто любить насолоду,
Собі самому чинить шкоду».
Бо втіха, як і все, минеться
І гіркою відгукнеться.
Хоч, життєвих противник бур,
Про втіхи марив Епікур.**

ПРО ТИХ, ЩО ЖЕНЯТЬСЯ НА ГРОШАХ

Коли мішок з грошима люб,
З багачкою узяв би шлюб,—
Та швидко вискубе твій чуб!

Хто стать ослом чомусь воліє,
В макітрі в того брак олії.
Як жінку взяв стару й багату,
Не гляне ясний день у хату.
Той шлюб не дасть добра тобі,
До гробу житимеш в ганьбі.
Як глянеш на мішок з грошима,
Свербіти стане за вушима.
Прожить хотілось дні безжурні,
І на тобі — пошився в дурні.
З такою жінкою не вдасться
Зазнати радості і щастя.
Хто долю у мошні вбачає,
Той забува людські звичаї.
Коли ти візьмеш шлюб такий,
Прощай і мир, і супокій.

Вже краще жити у пустелі,
Ніж спать з мегерою в постелі,
З жоною злою; бо вона
Із мужа зробить барана.

Тому, хто дуже схоче сала,
Ослиця теж в пригоді б стала.
Та з неї сало — гидь сама.
Й скотини бідної нема,
Й господар ходить сам не свій —
Лишились тільки сміття й гній.

**Шлюб помагає Асмодею
Пишатись владою своєю.
Та й Вооз слушно був повіся,
Коли на Руфі оженився.**

**А в нас одвічний шлюбу статус:
Та — за *чубентус*, той — за *патлис*.**

ПРО ЗАЗДРИСТЬ І ВОРОЖНЕЧУ

Панують в світі три сестри:
Злість, Заздрість, Ревність. До пори
Бодай у гроб зійшли всі три!

У дурнів Заздрощі і Злість
В душі на бднім з перших місць.
Гризе нас Заздрість навісна,
Що в когось більшас майна.
Ти б і моє добро забрав,
Мені б не дав на нього прав.

Як Заздрість найде на людину,
Людині тій немає впину.
Природа Заздрості проста:
Коли намітилась мета,
Який там спокій, де той сон?
Долає силу перенон,
Спочинку заздрісник не має,
Сердечні болі забуває,
Поблідне, зробиться як тріска,
Очима хворобливо блиска
І зирить на людей спідлоба,
Коли його отруїть Злоба.

Сміється Заздрість нам на горе,
Як корабель потопить в морі.
Нема поживи — пожирає
Себе саму, а не вмирає.

Братам дає вона отруту,
Здійма між ними свару люту:
Згадаймо Каїна, Ісава,
Яких покрила зла песлава;

**Синів Іакова, Фієсту,
Которих піддано безчестю,
Які від заздроців шаліли
І навіть крєвних не жаліли.
Бо злість і розбрат негасимі,
Як спалахнуть межи своїми!**

ПРО ЛІКАРІВ-ШАРЛАТАНІВ

Хто лікарством пуска туман,
А в хворого погіршав стан,—
Невіглас то і шарлатан!

Е, коновале, не до речі
Дивитися на склянку сечі
І мовить хворому: «Мій пане,
Стривай, у книжку ще погляну,
Де, певен, я таке знайду,
Що миттю з ліжка підведу!»
І поки возишея з книжками,
Везуть недужого до ями.

Усяке шеться в медицину,
А тільки й знає, що рицину
Та дещо там про всякі трави
(Баби цієї вчили справи!).
Є знахарі, котрі спішать
Людей од всіх недуг зцілять,
Не розбираючи при тому,
Що дати малому, що старому,
Що чоловікові, що жінці,
Де болі — в серці чи в печінці.

Жмуток трави і діжка масті —
Ось лік од всякої напасті:
В нім знати силу чудодійну,
Що й перелом, і рану гнійну,
І виразку, і почечуй —
Усе тим пластирем лікуй!

Хто масті ужива чи трави
На чисті очі чи каправі,

Хто без води поставить клізму
(З Цуости в цьому приклад візьме!),
Подібний той до адвоката,
З якого користь малувата,
Бо вас він візьме в оборону,
Як слід не знаючи закону.
Й священник теж йому до пари,
Який не знає, що́ за кари
На тому світі грішних ждуть,
Чи в рай, чи в пекло їх пошлють.
Розправся з дурнем ти сьогодні,
Бо завтра пхне тебе в безодню.

ПРО САМОЗАКОХАНІСТЬ

Я маю втіху непогану:
Коли у дзеркало погляну,—
Умить ослові братом стану.

Той з ближніх надто варить воду,
Хто мислить, що дотепний зроду,
Хто сам собі — кохане чадо,
Хто вічно дивиться в свічадо,
Свого в нім бачить двійника
І не вважа за глунака!
Коли ж згадають про чесноти,
То вам не дасть розкрити й рота,
А скаже — всі чесноти він
В собі поєднує один;
Що він людина непогана,
В ділах і мислях бездоганна.
Де б він не став і де б не сів,
Куди б ногою не ступив,
Де б не вели його сліди,—
При ньому дзеркало завжди.
Він — як Отон, володар Риму,
Що мав державу незбориму;
І в дні війни, і в дні спокою
Возив він дзеркало з собою;
Вдень двічі бривсь. Любив і миться
У ванні з молока ослиці...

А от жінок не слід картати
І дзеркалами попрікати,
Бо рік потрібен їм, на жаль,
Щоб до лиця надіть вуаль.

Кому прийшла гнівитись черга,
Той справжня мавпа з Гейдельберга.
Пігмаліон любив свій твір,
Потьмарив ум йому кумир.
Лицем не вабився б своїм,
Нарціс не вмер би молодим.

Та до дзеркал вдаються часом
І ті, котрі не вийшли фасом.
То хай же йде між баранів,
Хто мудрих слів не зрозумів.
Між баранами жити вільно:
Навряд, щоб мудрим став насильно.

ПРО ТАНЦІ

Від танців благ чекати всує:
Не тільки всяк вперед простує,
А й так самісінько задкує.

Тих об'являю глупаками,
Котрі видригують ногами.
Стрибають блазні та блазнихи,—
О, скільки їм у тому втіхи!
Про те вже думав я немало,
Що танці із гріха постали.
З бісівським незбагненним хистом
Їх створено самим нечистим.
Тельця зробивши золотого,
Чорт зганив господа самого.

А нині в танцях що за суть?..
Та з них всі біди постають:
Розпуста, грубощі, нахабство,
Зарозумілість і похабство.
Руйнує танець всі чесноти,
Шле в дім Венери, до жіноти.
Не знаю у житті, їй-право,
Я шкідливішої забави
Ніж та, що в нас бува на «храм»,
В церковне свято. Стыд і страм!
Тоді, забувши всякий страх,
Не тільки піп, але й монах
Танцюють з причтом заодно.
Монах оголює стегно
(Сказав би й інше щось, та змовкну!)
Для них танок — миліш за смокву.

Кормить не треба Кунца й Клару,
Пустіть лиш в танець милу пару.
Галопом підуть чи ступою —
Точнісінько, як цап з козою!..
Я надивився цих забав
Й багато дуроців спізнав.
 До танців ласі юні й літні,
У диких танцях ненаситні.

НІЧНІ ПРИГОДИ

У кого вистачить охоти
Всі ночі тратить на зальоти,—
Той стерпить і морози, й сльоти.

Вигукує, шумить ватага!
Але яка вже там розвага,
Коли не з'являться гуляки,
Нероби, дурні, швенді всякі,
Котрі не йдуть спочити в дім,—
На вулиці миліше їм.
Співці під вікнами красуні
Терзають лютні дзвінкострунні,
Щоб, пробудившись, вона
Їм усміхнулася з вікна.
Та спів замовкнув голосний:
На співаків горщок нічний
Шпурнула дама, їм в науку,
Услід пустивши їй каменюку.
Не дуже весело зимою
Дубіти пізньою порою
І залицятися до діви,
У флейту дуть, виводить співи,
І мимо ринку, через пліт
Тікати, мов шкодливий кіт.
Витворюють таке миряни,
Попи, студенти і дворяни,
Немає бевзям перешкод...—
Свистять і водять хоровод.
Тут рев і рик стоїть постійно,
Непаче скот ведуть на бійню.

Недоум науча дурного,
Де мусить він співать за нього
Любовних серенад куплети,
Однак тримати це в секреті.
Та в язиків безмежні сили:
Вони секрет той роздзвонили.
Жінки, лишившись дома в ліжку,
Сумують, бідні, плачуть нишком,
В той час, як їх козли десь скачуть.
Та, доскакавши, заплачуть!

ПРО ЖЕБРАКІВ

Мені забракло глупаків,
Тож розповім про жебраків.
Ім теж настачу ковпаків.

Є дурники й між прошаками,
Які підтримуються нами.
І зграя їх неситих братій
Грішать у ситості багатій.
Але, жпруючи з жебрацтва,
Все богарадять їхні братства,
Все тягнуть гріш вони з громади:
«Подайте вбогим, Христа ради!»
Ватаг, зібравши дар багатій,
«У путь! — гукає, — торбохвати!»
Одвіку продавці реліквій
Народ обманювати звикли.
Шахрай-жебрак під кожен храм
Привозить свій «священний» крам:
В мішку у нього неодмінно
Є з віфліємських ясел сіно,
Ребро ослиці Валаама,
Піж патріарха Авраама,
Сандалія святої Клари...

Скрізь ходять жебраків отари
І милостиню просять хором,
Забувши і ганьбу, і сором,
Бо дужі з вигляду, здорові,
А старцювати вік готові.
На дармоїдську ницу путь
Вони й дітей малих ведуть.
Ще із колиски бідних учать,
Як жалібніше слід канючить.

А то ще їм ламають ребра
І йдуть з каліками на жебри.
Та верещати вчать дитину,
Щоб більш давали у торбину.
Такі нещасні жертви марні
Побачиш в Страсбургу в лікарні
Та ще в будинку для сиріт,
Що живиться з них дармоїд.
У Базелі на передмісті
Вдалось торбешникам осісти.
Та не збагнеш від них ні слова:
Окрема в них існує мова.
От звідки йдуть по всій країні,
Нажебране ховають в скрині,
Коханка в кожного з них є,
Що хвору з себе удає,
Приносить випрохаче старцю,
Яке і топлять спільно в чарці.
Біжить він потім у корчму,
Простак зустрінеється йому,
Бідаху в кості обшахрає
Й від помсти в інший край тікає,
В дорогу вкравши на закуску
Індичку, курку або гуску.
Із ним тікають нерозлучні
Й пройдисвіти, його підручні.
Неситі, жадні грошолоуби:
Ведуть гріховний світ до згуби.
Цю ваду людям в давнину
Герольди ставили в вину.
Герольдів поважали люди.
Тепер ця вада без огуди.
Ще стануть дурні об'являти,
Як ті герольди, і прохати,
Щоб жебрання нового виду
Давало користь дармоїду.

Бодай їм лиха не минати!
Хай убрання — на латі лата,
А часто цмулить срібний келих,
На день сім учт справля веселих.
А той, на милицях,— умілець
(Він потай краще йде без милиць!),
В припадку гримне перед людом,
Із того має зиск, паскуда.
Чи тим дасть в позику малят,
Хто на потомство не багат.
Посадить їх шахрай в корзини,
Що їх ослу прип'яв до спини,
І повезе усіх на прощу
В Сантьяго, де святого моці.
В них костур, милиця і горб —
Для набуття повніших торб.
От зблизька глянь на гнійну рану,
Побачиш: все це для обману.

Куди не кинь — жебрак повсюди,—
Від них життя не мають люди.
Жебрацький хліб гіркий лиш тим,
Хто жити звик трудом своїм,
Проте, в тяжку понавши скруту,
Не міг жебрацтва обминути.
Але пройдоха, торботряс
Канючить радо і всякчас,
Ість паляниці, лагомини,
Хиля ельзаські часто вина
І так до торби вже він звик,
Що старцюватиме весь вік.

Так од порога до порога,—
У їх житті одна дорога!
Нема на них закону, стриму,
Живуть, як в бога за дверима...

Старці між добрими людьми
Живуть розкішніше, ніж ми!

ПРО ЛИХИХ ЖІНОК

Щоб день при дні не їла їдьма
Лиха, ревнива жінка-відьма,
Хоч до чортів у пекло їдьмо.

Щоб воду не товкти у ступі
(Адже про це ішлося у вступі):
Лини нагадаю: чесних дам
Ганьбі і глумові не дам.
А що ж до погані в спідниці,
Яка на вчинки здатна ниці,—
Коли б і пощадив котору,
То не уникнув би докору.

Як жінка добра — муж як вата,
Проте він — звір, як біснувата.
Вищання, крики і гризня
Вночі, уранці, серед дня;
У хаті курява до стелі.
Не мовкне сварка і в постелі.
Не має чоловік спокою
Із вередливою жоною.
Він проповіді вислухає
Й тоді, як «пастор» засинає.
Тягати з жінкою каната —
То тільки часу марна трата!

На людях інша — мила й тиха,
А дома — гірш лихого лиха!
Йї прикро: завдають страждання
Одвічні мужові повчання.

Йї-богу, згине чоловік,
Коли у жінки злий язик.
Як часом жінка розгнівиться,
Вона лютіша, ніж левиця,

Що левенят оберігас,
Коли на них біда чигає.
Як глибше речі осягти,
То можна висновку дійти:
Немає гіршого у світі,
Як ті тонкі, незримі сіті,
Що жінчина плете рука,
Аби впіймати чурбака.

Від трьох речей тремтить наш світ
(Четверта кида в дрож і піт!):
Це хам, котрий зробився паном,
Недоум, що напився п'яним,
І муж, який душею й тілом
З бабиськом поєднавсь немилим;
А де служниця вийде в пані,
Там родовід у занедбанні.

Є троє непажер на світі
(Й в четвертої не бракне хіті):
Жона, земля, пекельна паща.
Одно — давай їм все найкраще!
Й огонь не скаже: «Спокій дай!
Доволі, дров не підкладай!»
Збагнуть речей не можу трьох:
(Четвертої — не дай нам бог)
Орла, котрий злетів над тучі,
Змію, котра повзе по кручі,
Вітрильника у морі піннім
Та мужа з розумом дитинним.

А то й таке бува з жінками:
Була на гулях з парубками
І ще й губів не остудила,
А каже: «Я не погрішила!»
Не горе, як некрита хата,
Біда, як жінка біснувата.
Той уживеться й з сатаною,
Хто жив із відьмою такою.

ПРО АСТРОЛОГІЮ

Нас марновірність «просвітила»,
Дурниць наплівши про світила,
У що повірити несила.

Той дурень, хто пообіцяє,
Що все на світі він здолає,
Що безлад приведе до ладу,
Що дасть за лікаря пораду!
Того і миром не здійснить,
Що дурень мав за день зробить.

Між зір витаючи вгорі,
Нас пантеличать звіздари,
Що по сузір'ях, по світилах
Узнати пнуться те, що в силах
Єдипому збагнути богу,
А не якомусь астрологу.
Неначе осягнути можем,
Що промислом судилось божим...
...Чаклунство личить лиш поганам,
А не правдивим християнам:
Ну хто б коли кому повірив,
Що за положенням сузір'їв
Вгадати можна день удачі
В війні, у торзі, а найпаче —
Коли тесать па хату зруб,
Коли, між іншим, брати шлюб.

Я марновірів безліч знаю:
Як в рік Новий не заспіває,
Ялинки в домі не поставить,
Вважа, що вмре до року навіть.

В цей день не здерли і шага,
Безгрішшя рік на вас чига.
Коли не дав нічого в дар,
Рік житимеш, як той злидар.

Є забобони розмаїті:

Той слуха щебет птиць на вітті,
А той серйозно всім тлумачить,
Що їхні сні чудесні значать.
Всі ждуть од місячного сяйва,
Чого просить і в сонця зайве.
Охоту мають необорну
У магію поринуть чорну,
Щоб їм читати день при дні
Природи знаки потайні.

Вони не тільки біг зірок
Тлумачить прагнуть, а й думок
У мухи дошукатись хочуть
І цим себе й людей морочать.
Віщують по зірках про долю,
Кому багатства прийде вволю,
Хто захворіє. Всяк секрет
Дерзають вичитать з планет.
Світ здуру глухне. Скоморох
Над дурнями — пророк і бог!..

І друкарі мене дивують,
Що чаклунам книжки друкують,
Що безвідмовно в друк дають
Все, що невігласи пришлють,
Все те, на чому зла печать,
Щоб потім людство дивувать.
Коли б учень фальшивих зло
Напасти й лиха не несло,
Не говорили б ми так сміло,
Що це дияволове діло.

Пророчать пошесть на скотину,
Віщують дощ, ясну годину,

І сніг, і вітер, і мороз,
Загибель виноградних лоз.
Селянам у корість воно:
Зерно придержать і вино,
А там, як зголодніють люди,
То втричі все дорожче буде.

А слід би тих лихих «пророків»,
Лихих насадників пороків,
Судить, наклавши кару строгу:
Бог не підвладний астрологу!
Де милість господа змаліла,
Чортяче процвітає діло.

ПРО ДУРНІВ, ЩО НЕ ВИЗНАЮТЬ СЕБЕ ДУРНЯМИ

Пишався грою Марсій здуру,
За те із нього здерли шкуру,
Лишивши дудку по тортурах.

Попробуйте сказати дурному,
Що в нього, дурня, не всі вдома,—
Він не повірить звіку-зроду!
(Згадаймо Марсія пригоду).
І кожен йолоп — ну й сліпець! —
Упевнений, що він мудрець.
Глузуйте, смійтеся над ним,
Взивайте бовдуром дурним,—
Ніщо і кпини, й глум ослу,
Він все прийма за похвалу!
Буває й скритий дур в ослів,
Та дудка скаже все без слів.

Мав гроші й друзів мав чимало,
Та друзі щиро помагали,
Щоб швидше грошей тих не стало.
Пропали гроші і, збіднілий,
Ковтаю сльози: «Боже милий!
Колись були у мене друзі,
Які мене втішали в тузі.
Обачним був би я спочатку,
В пошані жив би і в достатку».

Буває дурень, ще й великий,
Хоч має золота без ліку,
За рік протринька без пуття,
А стачило б на все життя.
Він гроші щедрою рукою

Бундючно сіяв між юрбою,
От і дожив до днів журби,
Хапатись треба за торби.
Минула розкіш, впав у злидні,
Зневага, лахи жалюгідні.
Ходи босоніж, у дранті
І мучся в пізнім каятті.
Щасливець, в кого друг хороший,
Такий не думає про гроші.
Його утіха — слово друга.
А в самоті гризе нас туга.
Та хто дурний, таки дурний є...
Здаля ослом від нього віє,
Але здирай із нього шкуру,
Купать веди його в баюру,
Та чи проймеш таку натуру?
Нічим його не опечалиш,
Бо він подумає, що хвалиш;
Буває, вигідає жарт,
Що нічогісінько не варт.
Хтось про дурного скаже так:
«Чом намагається глупак
Себе представити дотепним,
Коли до цього ж вдавсь нестепним.
Він телепень — і більш нічого,
Він дурень господи самого».
Той стать розумним би хотів,
Та здуру в дудку засвистів
І тим підтвердив нелукаво,
Що дурнем зватись має право.
Нема тим краю і кінця,
Що тільки вискочить з яйця
Чи то сороки, чи зозулі,
І вже кортить їм, щоб почули
Розмови їх на вчені теми.
Та бачать всі — вони нікчеми.

І навіть в колі менш культурнім
Признають кожного з них дурнем.
Навчать такого — марна річ!
Хоч цілий рік, і день, і ніч
Товчи його, як перець в ступі,
Вари, мов тую кістку в супі,
Та вибить дур — пусті надії:
Обман — це кривий родич мрії.

Ще інший дасть себе на муки,
Зв'язать дозволить ноги й руки,
Лиш киньте дурню трохи злота,
Збирати скарб йому охота.
Нехай і лають, і кленуть,
Нехай в лице йому плюють —
Усе дарма, дали б п'ятак,
Він тільки в грошах має смак.
«Доволі» — люд цього не знає.
Хто має, той іще жадає.
З багатства вироста пиха,
А голос скромності стиха.

Ще є й такі людці дурні:
Нема дітей, ані рідні,
Та вічна їх гризе турбота,
Щоб назбирати більше злота.
Для кого ж, і самі не знають.
Ці дундуки мене вражають...

Коли Тантал в воді сидів,
Води не пив, хоч і хотів.
Так само й яблук він не їв,
Бо як не тягся він до них,
Але з гілля зірвать не міг!

ПРО ОХОЧИХ ДО СВАРОК І ПРО СУТЯЖНИКІВ

Ганьба тому, хто ниций марить,
Що всіх довкола пересварить.
Та все ж він правди не затьмарить.

Про дурнів мовлю в двох словах,
Котрих тягають по судах,
Не йдуть ні з ким на мирову
Й заводять сварку чергову.
Щоб затягнуть надовше справу,
Завадити судить по праву,
Щоб поварити з суддів воду,
Якусь поставить перешкоду,
Нехай противника знеславить,
Поза законом хай об'явить.
Сутяга зна: закон, як дишло,
Куди повернеш — туди й вийшло.
Не бачить він, що сам, як заєць,
Якого писар кида в смалець,
І жарить, щоб подати суддям,
Захисникам та іншим людям;
Бо ставив кожен з тих людців
Капкан чи пастку на зайців,
Щоб з «справочки» створити «справу»,
З струмка — ріку... Не зна угаву...
Тепер потрібен оборонець,
Та вже не свій, а закордонець,
Який словес не пожаліє
І ошукать суддю зуміє,
І за судом знов піде суд.
А скільки грошей лясне тут!

**Потрібні вина, добра страва,
Що їх того не варта справа!
Як правду пробувать затьмити,
Повік процесу не скінчити.**

**Усім, хто бачить благо в сварці,
Слід по добрячій дати припарці.**

ПРО ЗБИТКОВІСТЬ ПОЛЮВАННЯ

Як вирушаєш ти на лови,
А заходи такі збиткові,—
Будь вправний хоч в мисливській мові.

І в полюванні дурість є,
Що на заваді нам стає.
В мисливстві — втіха, кожен знає,
Та безліч коштів забирає,
Бо гончаків, хортів, лягавих
Також тримають на потравах.
Все втратиш на собаках, птиці,
І стане порожньо в калитці.
Не вловиш зайця і куріпки —
Обдертий будеш гірше липки.
Гіркі терпітимеш страждання,
Як виїдеш на полювання.
Гаї обнишпориш, бори,
Долини, гори і яри,
Почнеш чигати із засади,
Однак, не оминеш досади.
Ледь чхнув — прощайся з дичиною,
Вертайся з торбою пустою,
Чи зайця поклади в торбинку,
Що «вполював» його на ринку.
Зажити дехто схоче слави —
Все приготує для облави
На кабана, ведмедя, лева,
Але відвага та стрільцева
За мить погасне; вбивчу кулю

Не зможе він послать в козулю.

Селянам тільки в дні зимові

Щастить, бува, у щедрім лові.

А от дворянам не ведеться:

Порожнє поле застається.

Прабатьком ловів був Німрод,

Якого покарав господь.

До полювання вдавсь Ісав

І враз в гріхи великі впав.

Євстахій же і тихий Губерт —

Обом мисливство було любе,

(Але було не до забав) —

Служити богу кожен став.

ПРО ХВАСТОЩІ

О рицарі минулих літ!
Прийшли ми дурнями на світ.
Хоча і носите ви шпори,
Намну я вуха вам, сеньйори!

Скажу про дурнів хвастовитих,
Що з себе корчать знаменитих;
Кортить-бо задаватись їм —
З них кожен хвастає своїм.
Ще й схильні думати, дурні,
Що світ повірить їх брехні,
Що їхні предки благородні.
Батьки ж їх лагодили бодні,
Ато, не боячись неслави,
Скупляли речі з-під застави,
А може, бувши лихварями,
Людей пускали злидарями.
Нащадкам наброду такого,
Щоб жити в розкоші, не вбого,
Й «панамі» зватись, було вгодно
Скрізь представлятись «благородно»:
«Вітає вас пан Ганс фон Майнц,
А це синочок — юнкер Гайнц».

Хто високо угору пнеться,
Із того завжди люд сміється.
Немов той пан фон Бруннедрат,
Новітній наш аристократ,
Що дворянином прагнув стати,
Та так ганебно став тікати
Із-під Муртена в час війни,
Що з ляку закаляв штани

І мусив у годину грізну
Мінять ганебно всю білизна,
Та все ж дістав шолом і щит
І став дворянським його рід.
Мав герб із яструбом, клейноди,
На них зображені походи.
І розмальований шолом:
Співає півень над гніздом,
Всьому готовий дати лад
І навіть висидить курчат.

А є й такі дурні панове:
Давай на стіл їм все готове.
Велике, бач, вони цабе.
А тим «уславили» себе,
Що першими тікали з бою
І, затавровані ганьбою,
Хвалились потім, задаваки,
Що он які вони войки,
Що кожен з них стріляв, колов...
Самі ж тікали стрімголов,
Так блискавично, що догнать
І кулі важко їхню рать.
Та Гінцу й Кунцеві кортить
Шляхетні мати герб і щит,
І щоб, звичайно, герб із левом
На полі золото-рожевім.
В житті не знає перепон,
Він — дворянин «Кревінкель фон».
Купив пергамент і печать,
Щоб стали паном величать.
Кортить-бо кожному сьогодні
З свідоцтвом вийти в благородні.
Та благородство справ, ідей —
Ото найвищий привілей!
Шляхетний і мужик у світі,
Як честь для нього — все на світі.

Коли ж таких прикмет немає,
Як виховання, честь, звичаї,
Не благородний той, ми скажем,
Хоч би він був і сином княжим.

А інший лізе в доктори,
Бо він сторінки з півтори
Із «Corpus juris» прочитав
І вчений ступінь тим придбав.
Один-єдиний лиш пергамент —
Його учених прав фундамент!
Його ученість слід цінити,
Бо в дудку вміє він дуднити.
У нас є вчений доктор Хап.
Він тільки й зна — за уші хап!
На більше, крім такого руху,
Не вистачає в нього духу.
Він вчився вдома й на чужині.
Був дурнем — доктором став нині.

«Пан доктор» — кажуть цій персоні,
Бо він у мантиї червоній.
А ще є вчений Ганс Послід.
На лобі — педоумства слід.
Норвежців, шведів зна краї,
Але погано зна свої.
На півночі бував, на півдні,
В краях, приємніших за рідні,
З яких уже нема доріг...
А він зайти далеко міг,
Допоки чув учений нюх
Ковбасно-часниковий дух,
Допоки чулись аромати
Млишців, що напикала мати.

Таких в нас хвастоштів є тьма,
Перелічить їх — сил нема.
Те дурню жалю завдає,
Як прагне бути не тим, чим є.

ЗАТЯТІ КАРТЯРІ

Всі так захоплюються грою,
Що забувають все порою;
Не буде їй програш їм бідою.

Я дундуків стрічав багато,
Що в карти ріжуться завзято.
Бо картярам, як гри нема,—
На світі жити вже дарма.
Бува, затужать не на жарт,
Спитає, чого? — Немає карт.
Щодня за гру готові сісти,
І ночі, й дні не спать, не їсти,
Вино б їм цмулити із жбана,
Щоб кров бурхала полум'яна.
На завтра в кожного нероби
Помітні наслідки жадоби:
Одного хміль в'ялить, як грушу,
Другому вивертає душу,
А третій онде, милий боже,
Достоту на мерця він схожий.
Четвертий має щоки чорні,
Немов у кузні був, при горні.
Всю ніч до ранку п'ють-гуляють,
А потім три дні позіхають,
Немов захекані хорти.

Та іншого озолоти,
Щоб він посидів, лоботряс,
На проповіді й хоч би раз
В рядах передніх не захріп,
Так, що здригнеться з ляку піп,

А в карти дувши дні і ночі,
Не позіхне, не склепить очі.

Посліпли в наші дні й жінки,
Забули, хто вони такі:

Честь занедбали, що віками
Плекалась старанно жінками,—
З чоловіками, сівши зранку,
У карти грають до світанку.
Уже за прядку краще сісти,
Ніж не в жіноче діло лізти.
Хай грала б кожна статъ для себе,
То вік не відали б ганеби.

В царя Філіппа був каприз,
Щоб Александр побіг на приз
(А він до бігу був охочий!).
Відмовив син на заклик отчий:
«Я справді це здійснити мушу
І волі батька не порушу,
Та маю й я резон один,
Щоб біг зі мною царський син.
Ти повтори своє веління,
Коли мені знайдеться рівня».

Діла в нас справді неприродні,
Бо і міщани, й благородні
Шукають з нижчими забави,
Чим заслуговують неслави.
А от кому ніяк не варто,
То це понам сідять за карти.
Їм, строгим пастирям духовним,
Негоже йти шляхом гріховним.
Чуття і заздроців, і злоби
Бридкі в церковної особи.
Програв — і злоба спалахне
І ниці заздроці натхне.
Отці святії, щодо вас,
Я всякій грі сказав би — пас.

Хто любить сам з собою грати,
Не буде від стида палати,
Що боржником з-за столу встав.
Його ніхто б і не картав.

Все розповівши про гравців,
Сказати мушу кілька слів
Про те, що говорив Вергілій,
Як повестися слід в цім ділі:

«Не роздратовуйся ніколи,
Не дай пойнять тебе злій волі,
Не дай свій дух скувать морозам;
Жадоба твій потьмарить розум.
Коли залишишся в спокою,
То честь твою не вразять грою.
Якщо й програвся укінець,
Повинен мужнім быть гравець.
Не лайсь, не злися, не кляни.
Що гроші? Наживне вони!
Буває часто в грі: картяр
Багатий сів, устав — злидар.
Хто мислить тільки про наживу
Й на гру надіється щасливу,
Той буде довго щастя ждати,
А то і голим вийде з хати».

Нам гра гріхом своїм страшна.
Не богом створена вона:
Її придумав сатана!

ПРО ПІДЛАБУЗНИЦТВО

Хто з панським возиться буланом,
Той діє підступом, обманом,
Та стане й сам великим паном.

Я корабель веду закритий,
Сидять у ньому паразити,
Що підлабузнювались хором
Перед високим панським двором,
Аби дістати привілей,
Щоб відрізнятись від людей.
Хто зможе краще підлеститись,
Той здужа всяких благ добитись:
Полиже панських таріло́к,
А там, дивись, і сам — панок.
Бо той найкращий перед паном,
Хто возиться з його буланом,
Хто повертає ніс за вітром,
Хвостом виля магіром хитрим.

Хто лестоці пускає в пору,
Той швидко піднесеться вгору.
Хто перед паном упадає,
Той у панів за стіл сідає.
Такі, як він, в найбільшій шапі,
Бо честь і гідність їм не знані.
Тож і сверблять у мене руки
Їм даць ковпак, замість перуки!

Запобігаючи надміру,
Лестун шкребе коневі шкіру,
Та так, що кінь з усіх копит
Хвицне його в товстий живіт,

**По ребрах з'їздить у придачу,
Що блюдолизець аж заплаче.**

**Як знищим глупоту, мосьпане,
Тоді і лестоців не стане.**

**Коли б то стали всі такими,
Як то здаються, або тими
Здавалися, ким є на ділі,
То де б ми ковпаки поділи?**

ПРО ОБМОВЛЯННЯ

Впізнати дурня можна так:
Як легковірний — то й глупак.
Негідник обмовлять мастак.

Яку б не вчув брехню нехитру,—
Всьому йме віри, все — в макітру...
Поглянь: коли хтось каплоух,
Ну, так і знай, що то — лопух!
Хай кара не минає того,
Хто нападає із-за рогу.
Нещасна жертва і не жде,
Що хтось зненацька нападе.
Удар з-за рогу по людині
В нас піднесли в мистецтво нині.
Навчилась бити нечисть кожна,
Що й здачу дати вже не можна
За плітки, хоч і дати потрібно,
За зраду і тому подібне...
Суд може згладить все, зам'яти
І вашу честь заплямувати.
В нас вірять слову гультяїв,
Наклепників і брехунів.
Тому ж, кого ганьбить обмова,
Ніхто не дасть сказати й слова.
І суду кривоприсяжного
Неправий вирок жде на нього.
«Ви винуваті!» — твердо скажуть,
В мішок запхнуть та ще й зав'яжуть!
Не слухав би жону свою —
Адам лишився б у раю.

**І Єва,— стриматися б їй,
Не слухати б, що каже змії,
Не вірити б йому, недремі,—
Ще б раювала у Едемі.
Усяк довірливий сьогодні:
Себе штовхає до безодні.
Отож не всім ти довіряй,
Бо нині світ облудний вкрай.**

ПРО ФАЛЬШ ТА ОБМАН

В алхімії найкраще знати:
Шахрайство й дурість — це близнята,
З яких крутій живе багато.

Серед шахрайств, облуди, фальшу
Несила жити людям дальше.
Все фальш: і дружба, й гроші, й злото,
Любов, і слези, і чеснота.
Чуття братерське — й те погасло,
«Фальшуй! Бреши!» — сучасне гасло.
Хай ближніх йде в старці сто сот,—
То все дарма, аби доход!
Та що нам честь? Ми за копійку
Дамо і заставу й душу дідьку,
До ям сто сот дамо скоріш,
Аніж поступимось на гріш.
Де чисте ділося вино?
Та стало казна-чим воно!
Бо завели таку в нас моду:
Беруть селітру, поташ, воду,
З гірчиці й сірки мішанину,
Потруть усохлу будячину,—
Перемішають, потовчуть
І в бочку суміш увілляють.
Вино те п'ють жінки вагітні —
Прикмети їхні менш помітні.
Та не один від тих напоїв
Себе дочасно упокоїв.

І шкап кують таких мізерних,
Що місце їм у шкуродернях,
А їх стояти так муштрують,

Мов до всеношної готують.
У повсть умотують копита.
Стоїть коняка ніби й сита.
І за півдохлу цю тварину
Беруть, гляди, ще й добру ціну.
Весь світ на гроші захворів:
Бариш — ось ідол наших днів!
Аршин коротший, легші гирі,
Вага неточна, куці міри;
В крамниці — тьма, низьке вікно,
Не розбереш, яке й сукно.
Покіль дививсь ти на всі боки,
Опасистий і зизоокій
Торговець натисну́в тим часом
Великим пальцем шальку з м'ясом,—
Лице ж недвижне, ніби маска,—
І м'ясо — бац! В папір: — «Будь ласка!»

У нас дороги нехороші;
Сліпі і стерті ходять гроші.
Та добавляється помалу
До них дешевшого металу.
І вартість меншає монет,
Бо їх фальшують — не секрет!

Чи, може, правда у попів,
Цих віри нашої стовпів?
В їх благочесті — фальш огидний:
В овечій шкурі вовка видно.

Коли б при цьому не забулись
Крутійств алхімії торкнутись:
Бере алхімік просте скло
І робить золото й срібло;
Блюзнове, витворює штуки,
Але відразу видно трюки!
Він з колби стрічку злота тягне.
Хто розбагатіти забагне,

Усе добро уклавши в склянку,
Хай ремствує на забаганку.
Скількох я знав: майно все вклали,
А грошей так і не дістали.
Тож Арістотель тут до речі:
«Незмінювана сутність речі».

Тепер у кожного охота
Здобути з міді купу злота,
Вмішать, ступивши ланцю в слід,
У перець мишачий послід,
Підфарбувати хутро так,
Щоб не впадав до ока брак.
Три місяці буває досить,
І покупець те хутро зносить.
Готують мускус з ховрахів,
Щоб на півмилі він смердів.
До оселедця сортового
Додать не гребують гнилого.
Сидять на вулиці, в дворі
Лахмітники та лихварі.
З новим мішаючи старе,
Такий три шкури з вас здере.
Та й нагороджують товаром,
Що ти його не взяв би й даром.
Втелюцять в руки крам не крам —
Із гниллю й гиддю пополам.

Щасливий справді чоловік,
Котрий дурисвітів уник.
Батьків обманюють синочки,
А матерів — сини і дочки.
Трактирник гостя одурив,
А гість тим самим відплатив.
Обман усюди шаленіє.
Чи не антихрист часом діє?

ПРО ЗАМОВЧУВАННЯ ПРАВДИ

Не зміг ти правди захистити,—
Злякавсь, чи мав комусь лестити,—
Суворо буде бог судити.

Той дурень, хто зніяковіє
Й за правду стати не посміє,
Коли б хто змушувати мав,
Щоб він злочинно німував.
Такі, звичайно, оберуть
В житті слизьку безчестя путь.
Господь тому тверда заслона,
Хто правді — мужня оборона.
Хто йде за істину до бою,
Той вкриє ворога ганьбою.

Пророка хто не знає, Йону,
Що зрікся істини й закону,
І довелося бідакові
Страждати в череві китовім.
За шану істини високу
Взяв бог у рай Іллю-пророка.
Поборник правди, враг спокуси,
Це ж Іоанн хрестив Ісуса.

Коли по-дружньому з суворим
До друга звернетесь докором,
А він не схоче й слухать вас,
Не побивайтесь: прийде час,
Збагне він правду ваших слів,
Хвалу зневажить лестунів,
І вдячний буде вам повік,
Той необачний чоловік.

Дві речі нам впадають в око
(А третю полишімо збоку):
Красиве місто в горах влітку
І дурень Ганс із приповідки —
Чи він побіг, чи сів, чи ліг,
Усяк його пізнати б міг.
Та правди світло вічно сяє,
Його розумний поважає,
Зате безклеккий тугодум
Ганьбу вподобав, брехні й глум.

Я, споряджаючи фрегати,
Порад наслухався багато:
Мовляв, задля ясного карбу
Давай дорожчу, піжпу фарбу,
Та не дуби корою дуба,
Бо ж фарба з липи теж не груба.
Та хто б мене не спокушав,
Я слів неправди не сказав.
Не згасне правда в нас ніколи,
Вона усім нам очі коле
Й тоді не зміниться ні трішки,
Коли моя й не вийде книжка.
Вона й над тими тріумфує,
Хто і її, й мене плямує.

Коли б я правду зневажав,
То б сам себе в цей гурт послав,
До дурноверхих і роззяв.

КОРАБЕЛЬ НЕРОБ

До нас, охочий, приставай!
Ми пливемо в казковий край!
(Та сіли в твань, хоч пропадай!)

Число дурних не йде на спад.
Ні, незнищеним є наш брат!
По всіх країнах споконвіку
Водилось дурнів тих без ліку!
У Дургород із Глухівщини
Наш флот придуркуватий плине.
Побувши у Монтеф'ясконі,
Причалимо ми в Наррагоні,
А там махнем в дурляндський край,
В обітований дурням рай.
Попомандруємо морями,
Попопливем над берегами,
Поки в незнаному краю
Вітчизну заснуєм своєю.
Кружляєм хвилями, блукаєм,
Куди пливти, самі не знаєм,
На милість віддалились стихії,—
На розум свій нема надії.

Давав нам дурнів кожен порт,
Приймали всюди ми на борт
Як пасажирів наших палуб
П'яниць, що почтом згодом стали б,
Тих, що жадавши різних благ,
Ішли під наш блазенський стяг.
Було, пливем ми навмання,
Бо в нас ні вміння, ні знання.

Ми пливемо, тремтячи з жаху,
Бо ж нам ніщо не вкаже шляху,—
І компас, бій склянок, і карти,
Якщо дурний — гроша не варті.
По зорях теж не втнем іти,
Тож чи досягнемо мети?
З обох боків громаддя скель
Розбити можуть корабель,
Від нього й сліду не лишити,
Всіх пасажирів потопити.

Чимало в плаванні наш флот
Міфічних надививсь істот.
Далеко обійшли ген-ген
Ми острів чарівниць сирен,
З циклопом стрілися жорстоким
(Зробив його Улліс безоком).
Та око зразу оживає,
Як йолоп появितись має.
Зростає око на весь лоб:
На дурня жадібний циклоп!
І рот його росте до вух,
Щоб глузаків хапачь як мух.
А ті, що дивом рятувались,
До лестригонів би попались.
Порода їхня дуже ласа
На дурнів препоживне м'ясо.
А дурнів кров!.. Для них вона
Хмільніша меду і вина.
Люд, прислужившись їх жадобі,
Осело знайде в їх утробі!

Це все Гомер скомпонував,
Щоб до уваги кожен взяв,—
Не рвався в море легкодумно.
Пораду він хвалив розумну
Улісса, славного героя,
Перед яким упала Троя.

А потім в морі десять літ
Яких не зазнавав він бід!
Але всякчас йому служила
Кмітливість, хисту дужа сила.
Та й він біді не запобіг
І сам себе не устеріг.
Зірвалась буря і за мент
Розбила корабель ущент.
Всіх друзів вірних потопила,
І весла знищила, й вітрила.
І от в хвилини ці похмурі
Лише Улісс вцілів од бурі.
Ледь-ледь до берега доплив
І про пригоду розповів.
Коли ж прийшов Улісс по тому,
За старця вдягнений, додому,
Коли ступив він на поріг,
Ніхто впізнати його не міг.
Лиш пес впізнав, цей друг людини.
Та потерпів герой від сина.

Що ж діється у нашім флоті?
Шукаєм щастя ми в болоті.
Наскочили на мілину...
Прийшов, як видно, край судну!
Лишились клапти од вітрил,
І щогли зламані навпіл,
Зробити б нам якогось плота,
Так хвиль несила побороти.
То раптом вал до хмар підкине,
А то занурить у глибини.
Як злого вітру не кляни —
Не зніме нас із мілини.
Далеко ми не Одиссеї,
Щоб із халепи вийти сеї.
Що б з нами сталося, як з ним:
Все втратив, а вернув свій дім.

Пройшли ми в морі довгі милі,
Але бурхливі, грізні хвилі
Топили наші галіоти
І розганяли шхуни й боти.
Безодні ненажерних вирів
Пожерли дурнів-пасажирів.
Упав за борт і капітан.
А безугавний ураган
Жене у море горе-флот,
Немудрий топлячи народ.

Метою всіх далеких плавань
Є Мудрість — найтихіша гавань.
Міцніш кермо в руках тримай,
Завчасу шлях свій визначай.
Відомо: як розумний зроду,
Найбільшу знищиш перешкоду.
А баранів і так задосить.
І як земля їх тільки носить?!
Той істинний між нас мудрець,
Хто долі власної творець.
Розумний той, хто розуміє,
Чого в житті своїм воліє,
Хто іншу слухає людину,
Її поради знає ціну.
Хто ж тих і других зневажає,
Хай в корабель дурних сідає.
Дарма що в наш він не потрапив,
На другий хай спішить по трапу.
Нехай в гурті сидить він тісно
Й виводить «Гаудеамус» — пісню
Із братією заодно,
Вона у вирі вже давно,
Та й ми загинем все одно.

НЕОТЕСА ЗА СТОЛОМ

За стіл сідають грубіяни,
Що заслуговують догани.
Тож по заслuzі всяк дістане.

Вивчав я дурощів чимало,
І в книзі дурнів більше стало.
Але скажу і про таких,
Що ще не згадував про них.
Хоч справедливо я їх лаю
За те, що йдуть проти звичаю,
Хоч надто грубі і нечемні,
Ще неотесані і темні,
Та не такі підступні й злі,
Як ті, що в нас на кораблі.

Не кожен з них забутий богом;
Та часто за столом невбогим
Вони негречні, некультурні,
Тому їх звать «печемі-дурні».
Вони не стануть без спонуки
Перед їдою мити руки;
Спішать, допасти щоб до місць,
Де б мав сидать почесний гість.
Тож докоряли їм не раз:
«Це, друже, місце не для вас,
Сідайте десь посеред зали!»

Ми дурнем і того б назвали,
Хто дума, нібито не треба
Найперш хвалу воздати небу;
Хто стане першим в тацю лізти
І, жадно плямкаючи, їсти,

Хоч і сидить немало там
Панів статечних, пишних дам.
Такому слід би дати пораду:
Скромнішим будь, держися ззаду!
Той дурень сісти ще не встиг,
Але, щоб суп скоріш остиг,
Почне так дмухати, мов за мить
Пожежу хоче погасить.

А ще буває, нечупари
На стіл — кістки, огризки — в чари!
Або в таріль, до спільних страв,
Чого вже сам не дожував.
І гість з огиди в час обіду,
Даруйте нам, у ригу їде...
За стіл роззява сів і от,
Ще не донісши ложки в рот,
Більш половини м'яса й супу
Розкидав і на діл розхлюпав.
Тоді змарновану ту працю
Зібрав із долу й — плюх у тацию!
Бувають надто вже цікаві,
Обнюхають в тарелях страви
І зіпеують всім апетит,
Бридким їм видається обід.
Той, повен рот напхавши м'ясом,
Жує-жує його і часом
У миску плюхне чи на діл,
Аж неприємніє весь стіл!
Хто, нахилившись над столом,
Полює за смачним шматком;
Хто підсуває для сусіди,
Чого не їв би сам з огиди;
Хто візьме те собі самому,
Що подали бенкету всьому,—
Той справді бодня, ненажера,
У нього пелька — як печера.

Того, хто в тім вбачає славу,
Щоб геть усю поїсти страву,
Набить, як бочку, свій живіт,
А там — хоч провались весь світ —
Назву я кендюхом свинячим,
Порожнім черевом ходячим.

Бува, людина завидюща,
(Таких по бенкетах тьма-тьмуща!)
Поживний щоб знайти шматок,
Мандрує із кутка в куток
Та стежить, чи такий є гість,
Що більш за нього м'яса їсть,
Чи не відкушує шматків
За нього більших в п'ять разів,
Чи не повніші чари ллють
Для тих, що й так багато п'ють?
І щоб не зазнавати втрати,
Йде далі дудлити й лигати.
А дехто, й не ковтнувши їжі,
Накинетися на пиво свіже
І гайда полоскати щоки,
Все надимаючись, аж доки
Ковтки, що в рот йому влились,
Фонтаном вдарять через ніс;
І всі бояться, що паскуда
В лице їм бризне, або в блюдо.

Рот витирать не звикли — сала
На палець в них на склі бокала.
П'ють, гучно сьорбаючи, нині,
Ікають, чавкають, як свині.
Пиття вина колись же мало
Врочисту форму ритуалу.
Тепер поводяться скандально,
Без ритуалу п'ють, брутально.
У колі пияків веселих
Найвище всяк здіймає келих.

І зичить бути вік здоровим.
Дзвін чар. Кінця нема промовам.
Мов друг не матиме й поваги,
Як з чари не втамуєш спраги.
Мене не треба пиль просити,
Або за мене келих пити.
Для себе в міру п'ю чарчину,
А хто без міри п'є — тварина!

Безмозкий той, хто недоречно
Заводить мову безконечну.
Приємно нібито комусь там
Мовчать на користь зловустам,
Що наговорюють на тих,
Кого немає серед них.

Про тих ми не сказали досі,
Що шестиногих у волоссі
Шукають звірів й табунами
Женуть і б'ють між тарілками,
А пальці потім ці мисливі
В масній вимочують підливі.
Сякають носа, пальці й вуса
Втираючи кінцем обруса.

А то іще такі є «гречні»,
На вигляд начебто й статечні,
Що лікті покладуть на стіл
І стіл хитають з усіх сил.
Скажіть і те ще, слава богу,
Що не кладуть на стіл і ноги,
Як та злощасна наречена,
Що докрутилась, як шалена,
При всіх у залі, поки впала
Й ганьби страшенної зазнала,
Бо звук такий там прогримів,
Що гурт гостей аж остовпів.
Це і минуло б тишком-нишком,
Коли б звернути на відрижку.

Та всі впізнали звук той грубий.
До того ж вибила ще й зуби
Новоповінчана дурепа.
Ганьба, прикрішої й не треба!

Погана звичка повелась —
Зчищати з пальців хлібом грязь.
А то ще хитрість є така:
Вхопити гіршого шматка
Й ласкаво іншому подати,
Аби не став він заважати,
Щоб ти шматок найкращий взяв,
Який давно облюбував.
Той страву їсть, тобі бридку,
А ти їси, що до смаку.
Або, смачне зачувши носом,
Закрутять повненьким підносом,
Аж поки не повернуть ним
До себе з побивком смачним.
Але не раз я помічав,
Що хитрунів той шмат минав,
Бо брав досвідчений їдок
Найапетитніший шматок.

Такий, пробачте, етикет
Віддавна має наш бенкет.
Щоб штуки всі списать пером,
Що витворяють за столом,
То й для малої частки їх
Було б і двох замало книг.
Одні занадто вже спрокволу
Той келих п'ють, що йде по колу;
Тим мало чарки, просять склянку;
Ті лізуть пальцями в солянку.
Про сіль я мусив би сказати,
Що краще вже рукою брати,
А не ножем з іржавих піхов,
Якого власник з глузду з'їхав

І вчора чи й раніше трішки
Оббілював ним дохлу кішку.

По шкаралупині яєчній
Занадто стукати — негречно.
Про деякі нудні дрібниці,
До чого звикли люди ниці,
Я тут розводитись не буду,
В усіх вони знайшли огуду.
Я лиш пишу про вчинки грубі,—
Нікому з нас вони не любі,
Коли ж писать про світськість тону,
То і товетого мало тому.

ВИБАЧЕННЯ ПОЕТА

Не важко дуropicі карати,
Та треба їх від себе гнати!
Бо навіть той, хто був у силі,
Не дуже легко йшов до цілі.

Той телепнем хай зветься сам,
Хто наперед платив майстрам;
Тоді про діло дбати годі,
Як плату взяв задалегоди.
Він строк нав'яже вам чималий,
Бо грошей — поминай, як звали.
Нікому діло те не мило,
Що хліб давно за нього з'їли,
Дали б мені аванс, щоб дурні
І гарні вийшли, і статурні,
Я гроші взяв би, а урок
Завдав би їм в короткий строк!
Усе дурне на світі цім
З переконання зву дурним.
Якби про все я нехороше
Писати став заради грошей,
Не досягнув би я мети
Й життя б не стерпів марноти.
Однак, лише во ім'я бога,
Та ще на благо світу всього
Я розпочав свої труди,
А не для слави чи для мзди:
Що вигоди не ждав нізвідки,
Я закликаю бога в свідки!
Я знаю, за свої писання
Колись зазнаю покарання.

Пойнятий волею ясною,
Не раз обмовлений юрбою,
Про все складу я богу звіт.
Як божий скривджу заповіт,
Промовлю слово неправдиве,
Скажу щось темне, непоштиве,—
Нехай до скону днів моїх
Караюсь я за тяжкий гріх.

Усіх і кожного прошу:
Нехай все те, про що пишу,
Добру прислужиться й щоб злого
Не породило ні для кого.
Я не для того працював,
Щоб хтось на зло все повертав.
Хоча достотно знаю я,
Що доля життєва́ моя —
Це доля квітки: мед — бджолі,
Отрута — непутящій тлі.

Добро моє не на замку,
Бери, кому що до смаку.
Чого ж бракує, то вже з дому
Того не винести нікому!
Хто розуму не поважає,
На мене хай не нарікає.
По мові люди роблять дббір:
То баламут, а то ще й лобур!

Ті речі телепням немилі,
Котрих збагнуть вони не в силі.
На час би спини їм чужі,
Чужі б і взнали вантажі!

Читай у книзі кожну притчу,
А я про все тобі посвідчу,
Довідавсь я за довгий вік,
Де ногу тисне черевик,
Де тут помилка, де огріх,
За що карать мене не гріх:

«Зцілися, лікарю, ти сам,
Бо й ти, як видно, родич нам!»
Що ж! Присягнузь, як перед богом,
Дурів, не був до себе строгим,
Вступить в той орден я готовий,
Якому сам поклав основи.
Приріс до лисини ковпак,
Що не стягну його ніяк.
Чимало я доклав зусиль
(От бачте, й осягнув я ціль!),
Щоб розпізнати глупаків
Всіляких рангів і чинів.
А ці досягнення ще, може,
Господь примножити pomoже.

Орать цієї книги лан
Кінчає Брант Себастьян:
Хоч ця порада і стара,
Та зрозуміти всім пора —
Живи на світі для добра!

МУДРЕЦЬ

Я дурнів вам усіх назвав,
Щоб кожен їх упізнавав.
А стать мудрішими б воліли,—
Поможе вам мій друг Вергілій.

Нам доведеться без кінця
Шукать такого мудреця,
Який би сам себе судив,
Свій розум, мудрість оганьбив;
Щоб був вимогливим до себе,
Бо ж, бач, володарю так треба
Чи заманулось буйній черні.
Такий, як борошно у зерні,
Щоб жодної не в'їлось плями,
Навряд чи знайдеться між нами.
Але як трапиться мудрець,
То буде ось його взірець.

Ще поки день в сузір'ї Рака,
Ніч — в іншому знаку зодіака,
Думки щоразу все нові
В його снуються голові:
Чи темна тінь з кутка якого
Не впала часом і на нього?
Чи не сказав щось недоречно,
Чи не повівся з ким негречно?
А чи пряма у нього путь?
Спокуси з неї не зведуть?
Вночі не дасть заснути клопіт:
Собі самому чинить допит —
Що він за цілий день зробив?
Чи перед ким не завинив?

Чому не виконав того,
Чом діла не скінчив свого?
Чом іншим кращого не раїв?
Чом дорогий він час прогаяв?
Чому над тим перетрудився,
А намір наміром лишився?
Дивується він дивним дивом,
Як міг він бути нечутливим,
Коли чужу побачив муку
І подавати бривдивсь руку?
Як смів сидіть сумирно й тихо,
Коли людей спіткало лихо?
Там честі він не уберіг,
Тут взяти вигоди не зміг;
Грішив очима і вустами
І сластолюбними думками;
Не міг поривів тих збороть,
Що їх диктує тлінна плоть.
Отак від рання до смеркання
В його душі іде змагання.
І зважує він знову й знову
І кожне діло, й кожне слово.
Згадає все, що з ним було,—
Добро ухвалить, зганить зло!

Так мудрі вік проводять цілий;
У віршах вславив їх Вергілій.
Хто на землі подібно жив,
Той в бога ласки заслужив.
Хто шлях пройшов прямий і чесний,
В отчизні буде він небесній,
Що,— вірю, господи,— пошлеш
Себастьяну Бранту теж!

ЗАКІНЧЕННЯ «КОРАБЛЯ ДУРНІВ»

Цим закінчується «Корабель дурнів», що його задля користі, доброго повчання, задля перестороги й заохочення до мудрості, задля здорового глузду й гарних звичаїв, а також для викорінення дурості, сліпоти, безглуздих забобонів та в ім'я виправлення роду людського — з винятковою увагою, старанням і ретельністю склав

*С е б а с т і а н Б р а н т,
доктор обох прав,
і видрукував у Базелі на масниці,
звані «Ярмарком дурнів»,
року тисяча чотириста дев'яносто четвертого
від різдва Христового.*

«КОРАБЕЛЬ ДУРНІВ» СЕБАСТІАНА БРАНТА

Німецький учений, юрист, доктор обох прав, талановитий представник літератури раннього німецького гуманізму Себастьян Брант (1458—1521) надрукував 1494 року в Базелі (швейцарському місті, яке було тоді в межах Германської імперії) сатиричну поему під дивною назвою «Корабель дурнів». Цій книзі судилося стати незабаром найбільш читабельною не тільки в Німеччині, а й далеко за її межами. Поему відразу ж переклали латинською мовою, і вона стала відома вченим усюди Європи, бо латинь тоді була мовою науки. Прочитали поему своїми мовами французи, голландці, англійці. За життя автора «Корабель дурнів» мав шість видань. А в XVI столітті перевидавався двадцять шість разів! Такий надзвичайний успіх на світанку книгодрукування випадав на долю мало якої книжки.

Німеччина переживала саме один із найскладніших періодів своєї історії. Феодальний лад відходив у минуле. Найміцніша підпора його — рицарі — чимраз більше занепадали морально. Не один із них ставав розбійником на великих дорогах країни. Майбутні речники Реформації вже тоді почали розхитувати католицьку церкву. Все ближче відчувались грізні удари Великої селянської війни 1525 року. Міста набували небаченого розвитку. В них створювалася своєрідна культура. Виник і швидко розвивався торговий та лихварський капітал. Зростала буржуазія, набираючи дедалі більшої могутності й ваги. Розпочинали свій тріумфальний похід гроші, за які можна було купити все — свободу, індульгенцію (звільнення від гріхів), розкішне життя. Але був тут і зворотний бік медалі: гроші несли

з собою руїну — вони розкладали морально людей, підточували усталені звичаї.

Не пройшли повз увагу Себастьяна Бранта віяння часу. Людина надзвичайно спостережлива, він, як ніхто інший, бачив пороки своїх співгромадян. Щоб викоринити їх, автор схильний був повчати, проповідувати. Отож у своїй сатирико-дидактичній поемі «Корабель дурнів» він дає в руки людям дзеркало, щоб вони впізнавали самих себе поміж дурнів і, набираючись розуму, ставали кращими. Прагнучи одним заходом покінчити з пороками, цими плодами недоумкуватості, автор у поемі будує корабель, на який садовить дурнів, тобто всілякі персоніфіковані дурощі, і везе їх у країну Наррагонію — Дурляндію. По дорозі кепкує з дурнів, засуджує їх, картає, всіляко глумиться з них у надії, що вони схаменуться і стануть кращими. І все те, за його ж таки словами, робить він «задля користі й доброго повчання», «задля... заохочення до мудрості й... викоринення дурості та в ім'я виправлення роду людського». Поет сміється із себелюбців, із тих, хто нехтує «загальні блага». Він піднімає на глузи лжевчених, які не хочуть сушити собі голову знаннями. Нещадно разить Брант ворожбитів, магів, астрологів. Засуджує батьків, які не привчають дітей змалку до праці й вирощують із них дармоїдів та гультяїв. Він обурюється вчинками донощиків, підлиз, майстрів роздмухувати чвари. Кпить із нероб, картярів, святенників, п'яниць. Дістається й тим чоловікам, хто ганяється за новими модами, збриває на шкоду чоловічій красі бороду й на помаджує та завиває, мов те жіноцтво, своє волосся. Багато інших пороків затавровано гострим пером сатирика. Деякі з них дуже живучі. Трапляються вони подекуди й за нашого часу. Може, саме тому книжка С. Бранта з інтересом читається й сьогодні.

Поему написано ранньою нововерхньонімецькою мовою, яка становила перехідний етап на шляху ви-

никнення національної німецької мови, що склалася з XVIII століття. С. Брант увів німецьку мову в суворі правила вірша й метричного розміру. Автор сміливо користувався своєю мовою, хоч нею заборонялося трактувати вчені предмети. Тоді панувала в Німеччині латинь. Германський імператор Фрідріх III вперше 1487 року увінчав лаврами поета Конрада Цельтиса за його латинські поезії. Ще й через півтораєта років поет Опіц, щоб стати лауреатом, мусив свої німецькі вірші перекладати латинню.

«Корабель дурнів» був улюбленим твором не тільки для читачів. Своєрідність його сюжету зачаровувала й письменників. Книжку наслідували, з'являлися й її переробки. Один страсбурзький проповідник Кайзерсберг для своїх проповідей брав цілі розділи цієї сатирико-дидактичної поеми. Широковідомий твір вченого-гуманіста Еразма Роттердамського «Похвала глупоті» багато в чому перегукується з твором С. Бранта. Великий німецький поет Ганс Сакс через шістдесят років після виходу в світ книжки Бранта змальовує в комедії «Оперування дурнів» усіх тих, «кого доктор Себастьян Брант вмістив на своєму кораблі...». Вплив Брантової поеми позначився й на творах інших німецьких письменників XVI—XVII століть (Томас Мурнер написав «Закляття дурнів», «Луг дурнів», наслідували Бранта Каспар Шейг, Йоганн Фішарт). Через півтораєта років поет Йоганн Міхаель Мошерон показує «дурнів» у «Видіннях Філандера», теж персоніфікуючи в дурнях різні пороки. Відчував на собі вплив С. Бранта і французький поет XVI століття П'єр Гренгор (Гренгуар), коли писав п'єсу «Принц дурнів». До традицій С. Бранта свідомо звертаються і митці нашого часу. Можна, наприклад, згадати відомий українським читачам роман американської письменниці Кетрін Елен Портер «Корабель блазнів», що побачив світ 1962 р.

Щодо переробок «Корабель дурнів» Себастьяна Бран-

та можна порівняти з Вергілієвою «Енеїдою», яку пізніше, з легкої руки італійського поета Лаллі, стали брати для травестій і перелицьовувань мало не в кожній країні, а в нас високохудожня її пародія знаменувала початок нової української літератури.

Впливала ця сатира і на українську літературу. Поет кінця XVII—початку XVIII століття Климентій, Зіновій син, навіть будував книжку своїх віршів, взявши за зразок Брантову книжку. В нього заголовки окремих віршів такі ж, як і в німецького поета («О злых женах» — «Про злих жінок»). Наш мандрівний філософ Григорій Сковорода, можливо, за посередництва Еразма Роттердамського, теж воював проти різних дурнів. Перегукується з Брантом у шостій частині «Енеїди» й перший класик української літератури І. П. Котляревський.

«Корабель дурнів» уперше було перекладено сучасною німецькою мовою 1877 року. Книга не раз перевидавалась у Німеччині в XIX і XX століттях. Вийшла вона 1958 року і в НДР, де було здійснено новий переклад безсмертної сатири Себастьяна Бранта.

Феофан СКЛЯР

ПРИМІТКИ

ПРОТЕСТ

Цей розділ Себастьян Брант додав до третього видання «Корабля дурнів», що вийшло теж у Базелі 1499 року. Брант протестував проти втручання в його текст, яке дозволили собі видавці в другому виданні книги (Страсбург, 1494), зробивши в ній багато непотрібних додатків, припустившись перекручень. Перше видання книги вийшло в Базелі 1494 року.

Секстант — кутомірний інструмент, яким користуються в мореплавстві для визначення місцеперебування корабля.

ПЕРЕДМОВА ДО «КОРАБЛЯ ДУРНІВ»

...доктор обох прав.— Себастьян Брант мав учений ступінь доктора цивільного (імперського) і канонічного (церковного) права, викладав на юридичному факультеті Базельського університету.

«БЕЗ ЛІКУ В НАС ДРУКУЮТЬ КНИГ...»

«Без ліку в нас друкують книг...» — Після винайдення (близько 1440 року) книгодрукування почали засновуватися друкарні в багатьох містах Західної Європи. Уже в кінці XV століття книжки дуже поширилися між простолюдом. До цього рукописні книги через дорожнечу були доступні тільки дворянам та багатіям.

Теренцій Публій Афр (бл. 190—159 рр. до н. е.) — римський драматург, автор шести комедій, пройнятих духом гуманізму. Його високо цинив Феофан Прокопович, який, читаючи в Києво-Могилянській академії курс поезики, не раз говорив: «Хто хоче писати комедію, хай наслідує Теренція».

...І їх наділим ковпаками! — *Ковпак*, надто ж з бубонцями, — невід'ємний головний убір дурня.

...ковпак з Франкфурту. — Тобто з франкфуртського ярмарку, яким у XV і XVI століттях славилася це місто нарівні з Лейпцігом.

ПРО КНИГИ, ЯКИМИ НЕ КОРИСТУЮТЬСЯ

Ганс-чурбак (Hans Narz) — не раз подибуваний у книзі вислів, що за часів Бранта став ходячим.

Птолемей — Цар Єгипту Птолемей II Філадельф (285—246 рр. до н. е.) заснував найбагатшу бібліотеку, яка в часи свого процвітання налічувала до 700 тисяч томів. Згоріла під час жорстокої боротьби між Юлієм Цезарем і єгиптянами в 48—47 рр. до н. е.

ПРО ЖАДОБУ

Красс золотлюбцем був неситим, І золото він мусив пити! — Красс Марк Ліціній (бл. 115—53 рр. до н. е.) — римський політичний діяч і полководець. Разом із Цезарем і Помпеем створив перший тріумвірат. Придушив повстання Спартака. Нажив нечесним способом величезні багатства, які весь час збільшував різними спекуляціями. У 53 р. до н. е., будиши намісником у Сирії, очолив похід проти парф'ян, але зазнав поразки, був узятий в полон і вбитий. Брант натякає на легенду, за якою парф'янський цар Ород влив мертвому Крассові в горло розтоплене золото.

Кратес із Фів (IV—III ст. до н. е.) — давньогрецький філософ, учень і ревний послідовник Діогена, особливо наслідував приклад свого вчителя щодо нехтування матеріальними благами.

ПРО НОВІ МОДИ

Та й смак єврейський знов ожив. — У деяких місцевостях за тих часів єврейки носили своєрідний одяг: широкі й довгі, до самої землі, сукні.

ДУРНІ В СТАРОСТІ

Переконалася ж Сусанна: Мораль дідів не бездоганна... — Натяк на біблійну історію про багату, вродливу й добродісну Сусанну. Два судді-старійшини стали домагатись її любові, підстерігши в саду біля водойми, де вона купалась. Коли жінка відкинула ці домагання, судді обвинуватили її в порушенні подружньої вірності. Від смертного вироку, за біблією, врятував її юний Даніїл, майбутній пророк.

ПРО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Ілій — первосвященик і суддя у древніх ізраїльтян. Біблія розповідає: бог не раз через своїх пророків попереджав Ілія, що він нещадно покарає його нечестивих синів. Нарешті це сталося під час несподіваного нападу філістимлян. У жорстокому бою вороги розгромили ізраїльтян, убили обох синів Ілія й захопили святиню — ковчег. Ілій не витерпів тяжкого горя і того ж таки дня помер.

Фенікс — у грецькій міфології фесалійський старець, що навчав героя Троянської війни сина Пелея Ахіллеса (Ахілла) красномовства і військової справи.

Філіп II Македонський (бл. 382—336 рр. до н. е.) — цар Македонії, батько Александра Македонського, або Великого (356—323 рр. до н. е.).

Арістотель (384—322 рр. до н. е.) — великий давньогрецький філософ і вчений, учень філософа Платона (427—347 рр. до н. е.). Вихователь Александра Македонського, запрошений для цього в Македонію в 343 р. до н. е., де й пробув вісім літ.

Сократ (470—399 рр. до н. е.) — давньогрецький філософ.

Горгій (бл. 483—375 рр. до н. е.) — давньогрецький філософ і ритор, сучасник Сократа.

ПРО ЗАВОДІЯК

Авессалом — за біблійною легендою один з численних синів славетного ізраїльського царя Давида (X ст. до н. е.). Втративши надію стати царем після батька, він надумав захопити престол силою. Для цього збудував мало не все царство. Спочатку йому вдалося здобути Єрусалим і вигнати Давида, але потім він зазнав поразки й загинув трагічною смертю.

Алкім — первосвященик іудейський (перша половина II ст. до н. е.). Цю посаду він захопив всілякими інтригами. З допомогою сірійців боровся проти визвольного руху, очолюваного братами Маккавеями. Привівши в Єрусалим сірійців, став руйнувати єрусалимський храм, але, як розповідає біблія, раптом був уражений жахливим паралічем і помер у тяжких муках.

Того ж відплата не минула, Хто вість про смерть царя Саула...— Саул — перший цар Ізраїлю (XI ст.

до н. е.). Узнавши, що філістимляни розбили його військо і що вбито трьох його синів, Саул у розпачі кинувся на меч. Один юнак з його почту поспішив до Давида, ворога Саулового, і сказав, сподіваючись на пагороду, що сам допоміг у смерті царя. Але Давид оплакав смерть Саула, а вісника велів стратити.

Йєвосфей — один із синів царя Саула. За біблією, він царював над Ізраїлем ще два роки після смерті батька. Був убитий своїми людьми, які принесли його голову Давидові. Той велів стратити вбивців.

ПРО ЩИРУ ДРУЖБУ

Давид і Йонафан.— Давида, майбутнього царя Ізраїлю, багато літ переслідував Саул. Але старший син Саула Йонафан був найближчим другом переслідуваного. Не раз відкривав він другові ворожі проти нього наміри свого батька і цим рятував Давидові життя.

Патрокл і Ахілл.— У грецькій міфології найвірнішим другом Ахілла був Патрокл. Коли під Троєю Гектор убиває Патрокла, Ахілл карає вбивцю смертю.

Сципіон і Лелій.— *Сципіон* Публій Корнелій Африканський Старший (235—183 рр. до н. е.), славетний римський полководець і політичний діяч, усе життя дружив з земляком Лелієм (помер після 160 р. до н. е.).

ПРО НЕОБАЧНИХ ДУРНІВ

...Йонафан Розкрив би Трифонів обман...— *Йонафан* Маккавей — іудейський первосвященик, що очолював визвольну боротьбу іудеїв у 161—144 рр. до н. е. *Трифон*, воєначальник сирійського царя Антіоха VI, різними лестоцями й дарами приспав пильність Йонафана й умовив його розпустити своє військо. Маккавей лишив при собі тільки тисячу чоловік. Усіх їх підступно вбили сирійці.

Мав Юлій Цезар дар багатий...— Цезаря Гая Юлія вбили 15 березня 44 р. до н. е. учасники республіканської змови, керівниками якої були Марк Юній Брут і Гай Кассій Лонгін. Відомо, що коли Цезар заходив у будинок, де його потім убили, йому подали лист із осторогою, що над ним нависла смерть, але він злегковажив лист і не розкрив його.

Ніканор.— За біблією, сирійський воєначальник Ніканор вирушив з військом на придушення очолювано-

го Іудою Маккавеем повстання іудеїв, але був розбитий і загинув (161 р. до н. е.). Маккавей наказав, щоб, як сказано в біблій, «відсікли голову Ніканора і руку з плечем і віднесли в Єрусалим». Потім, уже в Єрусалимі, він розпорядився «вирізати язик у нечестивого Ніканора і, роздробивши його, розкидати птицям, руку ж безумного повісити проти храму». Ходила легенда, нібито Ніканор ще до початку битви продав роботорговцям своїх майбутніх бранців.

ПРО ДЖИГУНІВ-ЗАЛИЦЯЛЬНИКІВ

Цірцеїн хлів.— Хлів, у якому міфічна чарівниця Цірцея, дочка Геліоса, держала обернутих нею в свиней супутників Одиссея. Затримала на рік на своєму острові й самого проводиря. Одиссей хитрощами змусив чарівницю повернути його супутникам людську подобу.

Калінсо — у грецькій міфології німфа (дочка Атланта), яка на своєму острові Огігія тримала Одиссея сім літ у полоні.

Дідона — легендарна засновниця міста Карфагена, яка закохалася в Енея, героя поеми Вергілія «Енеїда». Сестра Дідони Анна всіляко сприяла цій любові, яка закінчилася трагічно: покинута Енеем Дідона зійшла на вогнище і кинулась на меч.

Медея — у грецькій міфології найбільша чарівниця, дочка царя Колхиди Еета й Гекати, внучка Геліоса. За міфом, Медея покохала вождя аргонавтів Язона і допомогла йому заволодіти золотим руном. Після цього вона втекла з Язоном. Коли Еет погнався за втікачами, Медея, щоб затримати батька, порубала на шматки свого брата Апсірта й викинула в море. Після десяти років подружнього життя Язон задумав покинути Медею й одружитися з іншою. Зневажена жінка жорстоко помстилася Язону — спалила суперницю і вбила двох своїх синів, народжених від Язона.

Зазнав кентавр біди...— *Кентавр Несс*, за грецьким міфом, закохався в Деяніру, дружину могутнього героя Геракла. Він спробував викрасти жінку, коли переправляв її на своїй спині через ріку. Та влучна стріла Геракла наздогнала зухвальця.

А Троя — нищення страшного...— Йдеться про Троянську війну, причиною якої, за грецьким міфом, було викрадення сином троянського царя Парісом прекрасної Єлени, дружини спартанського царя Менелая.

Сафо (Сапфо) (кінець VII—початок VI ст. до н. е.) — давньогрецька поетеса, авторка любовної лірики. За легендою, вона, безнадійно покохавши красеня Фаона, кинулася зі скелі в море.

Сирени... Манили кораблі на згубу.— Сирени — персонажі грецької міфології, які своїм чарівним співом знадчували до себе мореплавців і вбивали їх. Одиссей уникнув смертельної небезпеки, заліпивши вуха своїх супутників воском, а себе прив'язавши до щогли корабля. Сирени кинулись у море і обернулись у скелі.

Один філософ... мчав з дівчиськом, як рисак.— Ідеться про Арістотеля. Розповідають, він якось дозволив своїй коханій осідлати себе й покатав її на спині.

В повітрі був повис Вергілій.— Публій Вергілій Марон (70—19 рр. до н. е.) — великий римський поет, широко знаний у Європі в середні віки і в епоху Відродження (згадаймо Данте, що обрав його своїм провідником по пеклу й чистилищу). Брант часто цитує його й називає «своїм другом». У цьому місці натяк на відомий анекдот із життя автора «Енеїди»: жінка, яку поет хотів відвідати, порадила йому сісти в корзину, спущену на віршовці з вікна якогось поверху. Вона обіцяла підняти його до себе, але, щоб пожартувати, лишила його висіти в повітрі.

Пішов Овідій у вигнання За курс науки про кохання.— Великого римського поета Публія Овідія Назона (43 р. до н. е.—17 р. н. е.) імператор Август заслав у 8 р. н. е. з Рима у далеке містечко Томи в гирлі Дунаю. Поета звинуватили в аморальності за його твір «Наука любові».

ГУЛЬТЯІ-П'ЯНИЦІ

Ной тільки раз вино і пив...— Біблійний патріарх Ной, коли кінчився потоп, насадив виноградник. Покуштувавши вина, він сп'янів і заснув голим у наметі. Син його Хам, побачивши голого батька, посміявся з нього й розповів про це братам. Ті шанобливо ввійшли в намет і, не глянувши на голого, укрили його. Протверезившись, Ной прокляв Хама і його нащадків.

...ізраїльський народ... водив танок.— Ідеться про танці круг золотого тельця, ідола, якого на вимогу народу відлив з дорогого металу Аарон у той час, як Мойсей розмовляв з богом на горі Сінай.

Сини Аарона.— Нащадкам Аарона було відведене найвище місце в священницькій ієрархії стародавніх євреїв.

...була синам Аарона Від бога строга заборона Не пить вина...— за біблійною легендою, бог заборонив первосвященикові Ааронові і його нащадкам пити вино в час служби божої.

Спізнався й Олоферн з бідою...— Воєначальникові Олоферну, якого послав вавілонський цар Навуходоносор для завоювання всіх земель на заході, відсікла голову Юдіф, коли він спав після вечірнього бенкетування, під час якого «випив вина дуже багато, скільки не пив ніколи, ні в один день від народження» (біблія).

І Александр не раз був п'яний...— Ідеться про Александра Македонського.

Сенека Луцій Анней (нар. між 6 і 3 рр. до н. е.— 65 р. н. е.) — римський філософ, письменник і державний діяч, вихователь Нерона. Представник стоїцизму.

Василіск — істота з переказів Стародавнього Сходу, яку звичайно уявляли у вигляді величезного птаха з короною на голові й зміїним хвостом. Як розповідають міфи, василіск убиває самим своїм поглядом.

ПРО СЛУГУЮЧИХ ДВОМ ПАНАМ

Іздох від голоду осел: Надіявсь їсти з трьох ясел! — Натяк на старовинну німецьку байку «Невдоволений осел».

ПРО БАЛАКУНІВ

Демосфен (384—322 рр. до н. е.) — оратор і політичний діяч Стародавньої Греції. Його пристрасні і гнівні промови проти македонського царя Філіппа II дістали назву «філіппік».

Есхін (389—314 рр. до н. е.) — давньогрецький оратор, противник Демосфена.

Ціцерон Марк Туллій (106—43 рр. до н. е.) — римський політичний діяч, оратор, філософ і письменник. Його промови на захист республіки є зразками ораторського мистецтва. Твір Ціцерона «Про старість» переклав Г. С. Сковорода.

ПРО ТИХ, ЩО ІНШИХ ГАНЯТЬ — СЕБЕ ПРОЩАЮТЬ

Жангілі і Мезюе.— Про *Жангілі*, як і про педугу, ним ліковану, відомостей немає. *Мезюе* Йоанн Старший (778—857) — відомий арабський лікар; Брант, мабуть, знав і Мезюе Молодшого, автора величезної праці з фармакології (книга має 1471 стор.).

ПРО МАРНЕ НАВЧАННЯ

Тепер студенти наші бідні У Майнці, в Лейпцігу, у Відні...— Тут і далі перелічуються тодішні університетські міста Германської імперії.

ПРО СТОРОЖІВ СВОЇХ ДРУЖИН

Даная й замкнена була, Проте і в вежі зачала.— Данаю, як говорить міф, замкнув у підземеллі чи в мідному палаці батько її, якому оракул пророкував, що син від неї уб'є його. Але Зевс і до замкненої приходив у вигляді золотого дощу. Плодом цієї любові був син Данаї Персей, який і вбив свого діда.

Пенелопа — дружина Одиссея, яка, двадцять літ чекаючи чоловіка, відмовляла женихам, мовляв, вона тоді вийде заміж, коли закінчить ткати покривало на домовипу свого свекра, Лаерта, щоб гідно його поховати. Однак уночі розпускала все наткане за день.

ПРО ПЕРЕЛЮБСТВО

Блуд уважавсь за римським правом Ганьбою...— Закони від 18 р. до н. е. римського імператора Октавіана Августа були спрямовані проти розпусти й суворо карали за порушення подружньої вірності.

В нас кожен, наче той Катон...— Катон Марк Порцій Молодший (95—46 рр. до н. е.) — римський державний діяч, стійкий захисник республіки. Римський консул і оратор Квінт Гортензій Гортал (114—50 рр. до н. е.) спершу сватав дочку Катона Порцію. Коли йому було відмовлено, попросив руки дружини Катона Марції. Катон погодився на це. Після смерті Гортензія Марція повернулась до свого першого чоловіка.

Давид через Урїї труп Узяв з Вірсавією шлюб.— Ізраїльський цар Давид закохався у Вірсавію, дружину

Урії, одного із своїх воєначальників. Коли Урія був посланий у бій і вбитий, Давид узяв за жінку Вірсавію, яка, за біблією, принесла в царський дім багато нещастя. Вірсавія — мати мудрого Соломона, якому залишила повчання остерігатися підступності жінок.

І Агамемнон-цар... не розставсь з життям своїм. — Агамемнон — цар Мікен, головний воєначальник греків у Троянській війні. Коли він повернувся з-під Трої, його умертвила дружина Клітемнестра з допомогою свого коханця Егіста.

Кандавл — напівлегендарний цар Лідії, останній нащадок Геракла. За переказами, він, щоб похвалитися красою дружини, показав її, голу, своєму улюбленцю Гігові. Ображена жінка поставила Гіга перед вибором — або хай заплатить життям за зухвальство, або хай уб'є Кандавла й одружиться з нею. Гіг вибрав останнє і став володарем Лідії.

ПРО ВІЧНИХ ДУРНІВ

Поїхав в Павію, чи в Рим, Чи і в самий Єрусалим... — Павія — місто в Північній Італії, вабило до себе багатьох прочан і мапдрівників своїм собором з гробницею святого Августина. Там же був і старовинний університет.

...коли з чужих країн Навозиш хрестиків... — Хрестик — це був звичайний сувенір, що його прочани привозили з прощі.

Коли б Мойсей колись в Єгипті Не брав науки з манускриптів... — Пророк і визволитель євреїв з єгипетської неволі Мойсей, за біблійною легендою, виховувався при дворі єгипетського фараона й дивував усіх своєю вченістю.

А Даніїл би з книг Халдеї Не виніс мудрості всієї... — Даніїл — біблійний іудейський пророк. Біблія розповідає, що Даніїла ще в юних літах взяли до двору царя Навуходоносора, де він вивчав мову й науку вавілопян і «він у десять разів став вищим від усіх тайнознавців і волхвів, які були в усьому Вавілонському царстві».

ПРО БЕЗГЛУЗДИЙ ГНІВ

Архіт Тарентський (бл. 440—365 рр. до н. е.) — грецький математик і астроном, полководець і державний діяч, сучасник Платона.

ПРО ВПЕРТІСТЬ І ЗУХВАЛЬСТВО

Корей не підкоривсь Мойсею і був поглинутий землею.— Під час виходу євреїв з Єгипту Корей, за біблійною легендою, забунтував проти влади Мойсея й Аарона, позаздривши їхній славі і почестям. Бог жорстоко покарав за це Корея і його прибічників: земля розверзлась у них під ногами й поглинула їх.

Нешитий плащ ладен пороть, що його носить сам господь.— За «Євангелієм від Іоанна», римські воїни, розп'явши Христа, поділили між собою його одягу і лише хітон, який «був не зшитий, а весь тканий», не стали роздирати на частини, а кинули за нього жереб. У середні віки «нешитий хітон Ісусів» був символом неподільної католицької церкви.

ПРО НАСМІХИ З ГЛУПОТИ

Хоч Гіппомен і спостеріг...— Грецький міф розповідає про Гіппомена, коханого Аталанти, бистроногої діви-мисливиці. Оракул остеріг її проти шлюбу, і вона всіх, що сватали її, викликала змагатися в бігу. Кого випереджала, зразу ж убивала списом. Тільки Гіппоменові з допомогою богині Афродіти вдалося хитрощами перемогти Аталанту. Та переможець забув принести богині подячну жертву, і розгнівана Афродіта обернула це подружжя в лева й левицю.

Рак раку дорікав за вдачу...— Переказ сюжету старовинної німецької байки «Два раки».

Ікар — юнак з грецької міфології, злетів із острова Крит із своїм батьком на крилах, зроблених з пір'їн і скріплених воском. Але юнак здійнявся так високо, що віск на крилах розтанув від сонячних променів, і Ікар упав у море.

Фаетон — у грецькій міфології син бога сонця Геліоса. Випросивши в батька сонячну колісницю, він не дав ради з кіньми і впустив віжки. Колісниця наблизилась до землі. Стали пересихати ріки й горіти ліси. Щоб врятувати землю, Зевс блискавкою вразив Фаетона, і той, палаючи, впав у річку.

Лис мудрий: в лігво не ходив...— Старовинна німецька байка «Лев і хитрі лисиці» розповідає, що старий лев, який уже був не в силах добувати їжу полюванням, прикинувся хворим. До нього стали приходити

звірі, щоб висловити своє співчуття. Він їх усіх пожирав. Тільки лисиці, які теж підійшли до печери, відмовились туди ввійти, бо помітили багато слідів, що вели в печеру, а звідти — жодного.

ПРО ДУРНІВ, НАДІЛЕНИХ ВЛАДОЮ

Бо судді є, що на Сусанну...— Див. примітку до сатири «Дурні в старості».

І папи меч, і меч корони...— Ці два мечі, папський і королівський, були з XIII століття символом духовної і світської судової влади.

Тож правду Римові сказати Югурта міг...— Югурта (бл. 160—104 рр. до н. е.) — цар північноафриканської країни Нумідії, владу над якою захопив силою. Він добре знав римські звичаї і не раз підкупляв senatorів і полководців Риму, щоб зберегти свою владу й віддалити так звану Югуртинську з Римом війну (111—105 рр. до н. е.).

КОРАБЕЛЬ РЕМІСНИКІВ

Апеллес (356—308 рр. до н. е.) — великий давньогрецький художник.

А надто — прийшлий з Мавпограду...— тобто з міста дурнів. Слово «мавпа» («Affe») в німецькій мові — один із синонімів слова «дурень», «глупак», як, наприклад, «осел», «баран» у мові українській.

ПРО ПОГАНІЙ ПРИКЛАД БАТЬКІВ

Диоген із Сінопа (бл. 404—323 рр. до н. е.) — давньогрецький філософ, засновник школи кініків. Виступав за незалежність людини від умовностей світу, мету людського життя вбачав у аскетичній доброчесності, сам жив у бочці, задовольнявся грубою їжею.

ПРО НАСОЛОДИ

Сарданапал.— За легендами, так звали останнього царя Ассирії, який любив насолоди, жив у розкошах. Під час облоги його столиці Ніневії Сарданапал замкнувся в палаці і разом з жінками, слугами і скарбами спалив себе. Ім'я «Сарданапал» у римських авторів стало загальним для означення розкошів і розніженості.

Хоч, життєвих противник бур, Про втіхи марив Епікур.— *Епікур* (341—270 рр. до н. е.) — давньогрецький філософ-матеріаліст. Заперечував втручання богів у земні діла, не визнавав безсмертя душі, вважав щастям людини задоволення, під яким розумів не чуттєву насолоду, а відсутність душевних і тілесних страждань. Він не був проповідником плотських насолод і рішуче виступав проти них. Але моралісти часів Бранта вважали Епікура жахливою моральною потворою.

ПРО ТИХ, ЩО ЖЕНЯТЬСЯ НА ГРОШАХ

Шлюб помагає Асмодею Пишатись владою своєю.— Біблія розповідає про якусь Сару, що її сім разів видавали заміж, але щоразу злий дух Асмодей умерщвляв нареченого, перш ніж той встигне «побути з Сарою як з жінкою». У XV ст. Асмодея вважали демоном похоті й нечистих помислів.

Та й Вооз слушно був повівся...— *Вооз*, за біблійною легендою, був багатий і шанований чоловік. Він женився на чужинці Руфі, що, буди дуже бідною, збирала колоски на його ниві.

ПРО ЗАЗДРИСТЬ І ВОРОЖНЕЧУ

Каїн через заздрість убив свого брата Авеля.

Ісав заздрив своєму братові-близнюкові *Іакову*, якого їхній батько благословив на первородство через обман. *Іакову* довелось утікати від братового гніву (біблія).

Сини Іакова заздрили своєму меншому братові *Йосифу*, батьковому улюбленцю, і продали його в рабство в Єгипет (біблія).

Фієст.— За грецькою міфологією, *Фієст* спокусив дружину свого брата *Атрея* і спробував відібрати в нього і владу, після чого *Атрей* прогнав його. Це стало початком непримиренної між *Фієстом* і *Атреєм* ворожнечі, що відзначалася кривавими і трагічними епізодами і тривала до смерті обох братів. Жертвами її стали і їхні діти.

ПРО ЛІКАРІВ-ШАРЛАТАНІВ

Цуоста — очевидно, тодішній лікар.

ПРО САМОЗАКОХАНІСТЬ

Отон, володар Риму... Любив і миться У ванні з молока ослиці...— Отон Марк Сальвій (32—69) був римським імператором дуже короткий час (в 69 р. н. е.). Купання в молоці ослиці приписують його першій дружині Поппеї Сабіні, яка стала потім дружиною імператора Нерона (пом. в 68 р. н. е.). Обов, Отон і Поппея, вигадали вид косметики — витирати обличчя розм'якшеним хлібом.

Мавпа з Гейдельберга — скульптурне зображення мавпи на старому мосту через ріку Неккар у Гейдельбергу. Зображення мавпи — символ дурня (див. примітку про Мавпоград до сатири «Корабель ремісників»).

Пігмаліон — у грецькій міфології легендарний скульптор, цар Кіпру, який закохався в створену ним статую прекрасної Галатеї. Богиня Афродіта оживила статую, і Галатея стала дружиною Пігмаліона.

Лицем не вабився б своїм, Нарцис не вмер би молодим.— Нарцис, вродливий юнак грецької міфології, побачивши власне відображення в воді, закохався в нього й помер від неподіленого кохання (на місці його смерті виросла квітка нарцис).

ПРО ТАНЦІ

Тельця зробивши золотого...— Див. примітку «Ізраїльський народ...» до сатири «Гультяї-п'яниці».

ПРО ЖЕБРАКІВ

...їхні братства...— Брант має на увазі так звані «жебруці» ордени (головні з них ф'ранцісканський і домініканський), що виникли в першу половину XIII століття, в розпал боротьби з єресями. Спочатку члени цих орденів жили мандрівним життям і збирали милостиню й дари на церкву, проповідуючи «євангельську бідність». Згодом ці ордени надміру розбагатіли, що не заважало їхній «братії», як і раніш, промишляти «жебракуванням».

Одвіку продавці реліквій Народ обманювати звикли.— Продаж подібного роду фальшивих реліквій був дуже поширений у Європі часів Бранта.

У Базелі на передмісті Вдалось торбешникам осісти.— Поблизу Базеля в часи Бранта було велике посе-

лення бродяг і жебраків, справжня держава з власними законами, звичаями й вольностями, навіть таємничою мовою.

Герольди — у Західній Європі в середні віки оповісники, а також розпорядники на святах, рицарських турнірах тощо.

В Сантьяго, де святого мощі.— Ідеться про місто Сантьяго-де-Компостела в Іспанії — одне із «святих» місць католицької церкви, куди з германських земель у XV—XVI ст.ст. ішло багато прочан. За переказами, там були мощі святого Іакова.

Хиля ельзаські часто вина...— Солодкі вина, що їх високо цінували в епоху Бранта.

ПРО ДУРНІВ, ЩО НЕ ВИЗНАЮТЬ СЕБЕ ДУРНЯМИ

Марсій — фрігійський силен (божество річок), супутник бога виноробства Діоніса. За легендою, він знайшов флейту, кинуту богинею Афінною, і викликав на змагання бога Аполлона з його кіфарою. Розгніваний зухвальством Марсія Аполлон після перемоги над ним здер з нього шкуру. Замість слова «флейта», Брант обігрує слово «дудка», що є однією із звичайних речей традиційного блазня або дурня.

Тантал — у грецькій міфології лідійський чи фрігійський цар. За те, що записався й образив богів, був жорстоко покараний: стоячи в підземному царстві по шию в воді, не міг вгамувати спрагу — вода відступала, як тільки він нагинався пити; не міг і втишити голод — над ним звисали стиглі плоди, але щоразу піднімалися вгору, як тільки він простягав руку, щоб зірвати їх.

ПРО ЗБИТКОВІСТЬ ПОЛЮВАННЯ

Прабатьком ловів був Німрод...— Німрод — онук Хама, проклятого Ноєм.

До полювання вдався Ісав...— Ісав, син патріарха Ісаака, брат Іакова, за біблійною легендою, був безстрашним мисливцем і жив розпусним життям.

Губерт і Євстахій.— Святий *Губерт* (пом. 727 р.) був пристрасним мисливцем. Пізніше став льєжським єпископом. *Євстахій* (жив у II столітті, помер майже у

столітньому віці) теж захоплювався полюванням. Обидва вважаються покровителями мисливців.

ПРО ХВАСТОЦІ

Пан фон Бруннедрат.— Ім'я походить від назви міста Прунтрут або сучасного французького Поррант-рюї. У часи Бранта — одне з володінь єпископа Базельського. Брант натякає на те, що це місто під час так званих бургундських воєн виступало на боці бургундського герцога Карла Сміливого проти французького короля Людовіка XI. Цим було підставлено під удар більшість швейцарських міст, які підтримували Людовіка, бо бургундський герцог загрожував їхній незалежності. У вирішальній битві під Муртенем (1476) швейцарці розбили бургундця і його союзників. Після цієї битви в обох таборах багато солдатів було посвячено в рицарі.

Гінц і Кунц.— Поєднання цих двох поширених у середні віки німецьких імен вживалося в значенні «всякий», «представник простолюду»; найчастіше із зневажливим відтінком.

Кревінкель — назва вигаданого села, символ занепалого й незнатного походження. Згодом слово «Кревінкель» стало в німецькій мові умовно означати місце, в якому живуть вузьколобі, обмежені бюргери, глибокі провінціали.

«Corpus juris» (лат.) — назва зводу законів, кодексів і юридичних писань.

ЗАТЯТІ КАРТЯРІ

Сказати мушу кілька слів Про те, що говорив Вергілій...— Далі Брант вільно передає зміст помилково приписуваного Вергілію вірша «Про гру» («De ludo»).

ПРО ЗАМОВЧУВАННЯ ПРАВДИ

Пророка хто не знає, Йону...— Зміст цього уривку: «Коли б пророк Йона послухав бога й пішов би проповідувати в грішне місто Ніневію, він не був би й покараний, його б не поглинув кит, в череві якого він пробув три доби».

За шану істини високу Взяв бог у рай Ілля-пророка.— Пророк Ілля, за біблійною легендою, був узятий живим на небо.

КОРАБЕЛЬ НЕРОБ

Монтеф'ясконе — італійське місто (між Сієною й Римом), яке славилось добрим вином.

Чимало в плаванні наш флот Міфічних надививсь істот.— Тут і далі Брант переповідає епізоди з «Одісеї», зіставляючи мандри і пригоди її головного героя з подорожжю дурнів у вигадану країну Дурляндію (Наррагонію).

Улліс — Одісей.

Гаудеамус (лат.) — початок відомого в середні віки анонімного латинського вірша, поширеного серед мандрованих кліриків (західноєвропейських «дяків») і школярів (студентів). Вірш оспівує радості життя. Деякі його строфи ввійшли в студентську пісню, яка дожила до наших днів.

НЕОТЕСА ЗА СТОЛОМ

Ця сатира стоїть у ряді популярних у часи Бранта, здебільшого віршованих, збірників правил поведження за столом. Вперше такий збірник з'явився на германських землях на початку XIII ст. В кінці XV—на початку XVI ст. багато письменників різко виступали проти надмірних грубощів і розпущеності, якими відзначався німецький загаль того часу.

Як та злощасна наречена...— Історія про наречену запозичена із старовинного німецького вірша, який дійшов до нас у збірці віршів і прози XIII—XIV ст. «Лідерзаль» («Liedersaal»), виданій германістом Йозефом Ласбергом у 1820—1825 рр.

МУДРЕЦЬ

А статъ мудрішими б воліли,— *Поможе вам мій друг Вергілій.*— У цьому останньому розділі Брант вільно викладає зміст вірша «Мудрець» («Vir bonus»), що приписувався римському поетові Вергілію.

ЗМІСТ

КОРАБЕЛЬ ДУРНІВ

Вибрані сатири

Переклад з німецької Теофана СКЛЯРА

Протест	5
Передмова до «Корабля дурнів»	6
«Без ліку в нас друкують книг...»	7
Про книги, якими не користуються	11
Про жадобу	13
Про нові моди	15
Дурні в старості	17
Про виховання дітей	19
Про заводіак	22
Про погані манери	24
Про щиру дружбу	26
Про необачних дурнів	28
Про джигунів-залицяльників	30
Гультяї-п'яниці	33
Про слугуючих двом панам	36
Про балакунів	38
Про тих, що інших ганяють — себе прощають	41
Про боржників	42
Про марне навчання	43
Про тих, що все відкладають на завтра	45
Про сторожів своїх дружин	46
Про перелюбство	48
Про вічних дурнів	51
Про безглуздий гнів	53
Про впертість і зухвальство	55
Про неслухняних хворих	56
Про на́сміхи з глупоти	58
На плітки дурня не зважай	59
Шум у церкві	61
Про дурнів, наділених владою	63
Корабель ремісників	66
Про поганий приклад батьків	69
Про насолоди	70
Про тих, що женяться на грошах	72
Про заздрість і ворожнечу	74
Про лікарів-шарлатанів	76
Про самозакоханість	78

Про танці	80
Нічні пригоди	82
Про жебраків	84
Про лихих жінок	87
Про астрологію	89
Про дурнів, що не визнають себе дурнями	92
Про охочих до сварок і про сутяжників	95
Про збитковість полювання	97
Про хвастощі	99
Затяті картярі	102
Про підлабузництво	105
Про обмовляння	107
Про фальш та обман	109
Про замовчування правди	112
Корабель нероб	114
Неотеса за столом	118
Вибачення поета	124
Мудрець	127
Закінчення «Корабля дурнів»	129
«Корабель дурнів» Себастьяна Бранта. <i>Післяслово</i> <i>Феофана Скляра</i>	130
Примітки <i>Феофана Скляра</i>	134

СЕБАСТИАН БРАНТ

Корабль дураков

Избранные сатиры

Перевод с немецкого Ф. Ф. Скляра

Серия «Зарубежная сатира и юмор»
№ 14

Издательство «Дніпро»

(На украинском языке)

Редактор В. Г. Стругинський

Художник Ю. В. Бондаренко

Художній редактор О. Д. Назаренко

Технічний редактор Г. Г. Подгурський

Коректор Н. І. Прохоренко

Информ. бланк № 1188.

Здано до складання 11.12.79. Підпи-
сано до друку 16.04.80. Формат
70×90¹/₃₂. Папір друкарський № 2.
Гарнітура звичайна нова. Друк висо-
кий. Умовн. друк. арк. 5,558. Обліко-
во-видавн. арк. 5,755. Тираж 28 000.
Зам. 9—354. Ціна 60 к.

Видавництво «Дніпро».
252601, Київ-МСП, вул. Володимир-
ська, 42.

Київська книжкова фабрика «Жов-
тень» республіканського виробничого
об'єднання «Поліграфкнига». 252053,
Київ, вул. Артема, 25.

Брант С.

- Б87 Корабель дурнів: Вибрані сатири.—
Перекл. з нім., післяслово Ф. Скляра.— К.:
Дніпро, 1980.— 151 с.— (Зарубіжна сати-
ра і гумор).

«Корабель дурнів» талановитого німецького пи-
сьменника-гуманіста Себастьяна Бранта (1457—1521) —
один з найкращих, найпопулярніших сатиричних тво-
рів європейської літератури кінця п'ятнадцятого сто-
ліття.

Б 70304—160
M205(04)—80

160.80.4703000000

И (Нім)